

DET DANSKE
INTERNATIONALE
LOGISTIK CENTER

December 2001

Forord

Med denne pjece gives der såvel det udsendte personel som deres familier hjemme, en kortfattet information om den særlige tjeneste, der skal forrettes af danske soldater i Makedonien, Bosnien og Kosovo.

I Fredens Tjeneste er overordnet opdelt i fire dele:

Del 1 giver de nødvendige basisoplysninger om det tidligere Jugoslavien af historisk, geografisk og klimatisk art samt en beskrivelse af tidligere og nuværende missioner.

Del 2 giver den udsendte og dennes familie en række informationer, vedrørende forhold før, under og efter udsendelsen.

Del 3 informerer om psykologiske og kritiske situationer under udsendelsen som primært er rettet mod den udsendte.

Del 4 omhandler praktiske oplysninger og forhold vedrørende selve udsendelsen samt kontakten til missionsområdet.

Pjecen udleveres i to eksemplarer, således at det ene eksemplar kan tages med af den udsendte, medens det andet bliver hos familien.

Det Danske Internationale Logistikcenter (DANILOG) modtager gerne relevante ændringsforslag til denne udgave af "I Fredens Tjeneste".

Det Danske Internationale Logistikcenter

Indholdsfortegnelse

DEL 1:

Jugoslaviens historie	5
Kosovos historie	11
Makedoniens historie	24
Geografi	26
Tidligere missioner	33
Nuværende udsendte danske enheder	36

DEL 2:

Den udsendte soldat og familien	43
Før udsendelsen	44
Under udsendelsen	45

DEL 3:

Psykisk overlevelse	47
Gidseltagning	52
Debriefing efter løsning af militære opgaver	56

DEL 4:

Praktiske forhold for den udsendte	57
Hvis du kommer til skade	59
Information og kontakt under udsendelsen	64
Kammeratstøtteordningen	66
Postforsendelser til og fra missionsområderne	67
Generelt vedrørende toldbestemmelser	71
Egne notater	72

Historie

Som overalt på Balkan spiller historien en dominerende og følelsesladet rolle, som det kan være svært at forstå for nutidens europæere. Man skal som udefra kommende kende denne historie for at kunne forstå konflikterne.

Jugoslavien

Befolkningen og landet indtil Titos død.

Jugoslavien betyder sydslavernes land. Som navnet antyder er indbyggerne af slavisk oprindelse, det vil sige, forfædrene til de nuværende indbyggere i Slovenien, Kroatien, Bosnien-Hercegovina og den nordøstlige del af Rusland, hvori- mod Makedoniens befolkning fortrinsvis består af makedonere og albanere. Endelig består Montenegros befolkning fortrinsvis af montenegrinere og albanere.

Men Jugoslaviens befolkningssammensætning er op gennem tiden også præget af en lang række andre folkeslag, som enten er indvandret eller som på forskellig vis har haft dele af landet besat eller har haft dette som lydstat (eller som provins med en indsat viceregent).

Den eneste del af Jugoslavien, som ikke har meget store islæt (mere end 20 %) af andre folkeslag, er Slovenien . Den største sammenblanding af folkeslag findes i Bosnien-Hercegovina, samtidig med at man også har de største sammenblandinger af forskellige religioner, hvilket formentlig også er hovedårsagen til de meget massive problemer.

Slovenien har siden ca. år 700 været præget af Frankerne og har i perioden 1335 til 1918 været en del af den østrigske provins Steirmark. Slovenerne blev meget tidligt omvendt til katolicismen.

Kroatien blev som stat dannet i år 925 (kongedømme under Tomislav) og var en stærk militærstat. Tomislavs efterfølgere måtte kæmpe hårdt mod stormagter som Ungarn, Byzans og Venezia, for at bevare deres selvstændighed. I 1097 mistede Kroatien sin selvstændighed og blev underlagt Ungarn og senere det Østrig-Ungarske rige, styret af en vicekonge der også styrede Bosnien. Kroatien og Bosnien var underlagt Østrig-Ungarn indtil 28. juni 1914, hvor den østrigske tronarving Franz Ferdinand blev myrdet og 1. verdenskrigs udbrud var en realitet.

Bosnien-Hercegovina blev befolket af slaverne i 600-tallet, men en egentlig statsdannelse blev først en realitet højt oppe i middelalderen.

I perioden op til ca. 1390 var Bosnien-Hercegovina en stærk stat, men ved herskeren Tvrtko's død begyndte riget at smuldre.

I anden halvdel af 1400 tallet blev landet besat af tyrkerne og store dele af landet var underlagt tyrkerne helt op i 1800-tallet. Herefter kom det under

Østrig-Ungarns indflydelse og blev direkte annekteret af Østrig-Ungarn i 1908. Dette blev signalet til en lang række opstande, der sluttede med mordet på Franz Ferdinand i Sarajevo.

Serbien blev befolket af slaverne i 600-tallet. I flere århundreder var der ikke tale om en egentlig statsdannelse, idet de forskellige stammer bekrigede hinanden. Store dele af Serbien var i lange perioder underlagt enten Bulgarien eller Det Byzantinske Rige.

Først i 1169 blev det meste af det nuværende Serbien samlet under een hersker, Stefan Nermanja, hvis slægt styrede landet i ca. 200 år. De efterfølgende herskere udbyggede riget og under Stefan Du'san, der regerede fra 1331 til 1355, var Serbien og Grækenland med mellemliggende stater eet rige. Herefter blev landet besat af tyrkerne som beholdt herredømmet i ca. 500 år.

Makedoniens udvikling minder om Serbiens, idet landet dog i 1800 tallet blev indlemmet i det Tyrkisk besatte Bulgarien.

Området blev stærkt præget af forbindelsen med Bulgarien, blandt andet blev der oprettet mange bulgarske skoler, og en stor del af den albanske befolkning gik over til religionen Islam.

Montenegro er befolkningsmæssig et lille land, men det er lykkedes at bevare landet som en lille frihedens enklave mellem de tyrkisk og veneziansk besat områder. På trods af at landet til stadighed lå i strid med tyrkerne, var udviklingen frem til 1. verdenskrig relativ fredelig.

Efter 1. verdenskrigs afslutning var der et stærkt ønske om at samle de fleste af ovennævnte stater til een stat, og man oprettede et kongedømme under den serbiske Kong Aleksandar. I demokratiets navn oprettedes et parlament uden egentlig magt, men i 1929 nedlagde Aleksandar parlamentet og magten blev samlet i den serbiske hær og overklasse.

I 1934 blev Aleksandar myrdet af den kroatisk nationalbevægelse Usta'sa (en fascistisk terrororganisation) og han blev efterfulgt af den stærkt højreorienterede Prins Pavel. I 1941 underskrev Prins Pavel en traktat med Tyskland, Bulgarien og Italien. Dette medførte store demonstrationer i de Jugoslaviske byer og Prins Pavel blev den 27. marts fjernet ved et statskup. I stedet indsattes den 17-årige Prins Petar.

Dette var så meget imod Hitlers planer, at han besluttede at udsætte den

planlagte krig mod Sovjet og først knuse opstanden i Jugoslavien.

Tyskland, Italien og Bulgarien rykkede ind i Jugoslavien og i første omgang nedkæmpede man den serbiske hær. Regeringen og regenten flygtede til Kairo med landets guldbeholdning.

Tyskland, Italien og Bulgarien delte herefter landet, således at Tyskland og Italien delte Slovenien. Italien fik yderligere hele kystlandet og kontrollen med Montenegro. Albanien, der var under italiensk kontrol, fik en stor del af Kosovo og Makedonien. Bulgarien fik resten af Makedonien medens Rumænien og Ungarn delte Vojvodina. Tyskland besatte Serbien og udnævnte en samarbejdsregering under ledelse af general Nedic. Tilbage var Kroatien og Bosnien, der under navnet Den Uafhængige Stat Kroatien blev en vasalstat under Italien, under ledelse af fascistene Ante Pavelic, der var leder af terrororganisationen Usta'sa.

Tyskernes og italienernes medløbere udøvede et udstrakt terrorregime og forfulgte brutalt forskellige etniske befolkningsgrupper, anderledes troende og politiske modstandere og foretog de uhyrligste overgreb overfor deres egen befolkning.

Et af resultaterne heraf var, at der opstod flere forskellige partisangrupper. Den mest betydningsfulde var den kommunistiske, der blev ledet af kroaten Tito, den senere regeringschef i det befriede Jugoslavien.

Efter 2. verdenskrig samledes Jugoslavien under ledelse af Tito som en folkedemokratisk forbundsrepublik, bestående af 6 ligestillede republikker og 2 autonome provinser. Landet fik 3 officielle sprog: Slovensk, Serbo- Kroatisk og Makedonsk, og anvendte 2 alfabeter: Latinsk og Kyrillisk. Endvidere blev der undervist i ungarsk, albansk, tyrkisk, rumænsk, slovakisk, bulgarsk og italiensk m.m. alle de steder, hvor der var behov for at tage hensyn til minoritetsgrupper.

I starten blev landet ledet centralt fra Beograd efter Stalinistisk model, men senere fik de enkelte republikker et udstrakt selvstyre. Landbruget blev kun i ringe grad nationaliseret, mens industrien blev fuldt ud nationaliseret og styret med hård hånd.

Under det socialistiske styre skaffede man sig af med politiske modstandere og

forfulgte anderledes tænkende, ligesom man rensede ud blandt dem, der havde støttet Hitlers regime. Op gennem 60'erne og 70'erne var der ved flere lejligheder været optræk til uro, og især Kroaterne var utilfredse med at mange beslutninger blev taget i Beograd. Som en følge af urolighederne gennemførte Tito en række reformer, der til en vis grad balancerede de etniske grupper mod hinanden. Bemærk at Tito var kroat.

Efter Titos død.

Tito havde magten i Jugoslavien indtil sin død i 1980. Herefter blev der nedsat et præsidentråd, som bestod af repræsentanter fra de seks republikker og 2 provinser.

I forbindelse med kommunismens sammenbrud i Østeuropa skete der også ændringer i Jugoslavien. Således fik både det slovenske og kroatiske parlament ved valgene i foråret 1990 nationalistisk flertal, i modsætning til Serbien, hvor kommunisterne, under Slobodan Milocovic, sad godt fast på magten.

Den 15. maj 1991 skulle kroat Stjepan Mesic overtage præsidentposten og dermed kommandoen over de væbnede styrker. Imidlertid modsatte Serbien med sine to provinser, Kosovo og Vojvodina, samt Montenegro sig dette. Man var bange for, at de to nordlige, økonomisk stærke republikker, Slovenien og Kroatien, ville løsrive sig fra Republikken.

Den 25 juni 1991 erklærede Slovenien og Kroatien sig for selvstændige stater. Slovenien beordrede i forbindelse med sin uafhængighedserklæring lokalforsvarsstyrker til at bevogte republikkens grænser.

Det lykkedes efter pres fra udlandet at få indsat Stjepan Mesic som præsident for Jugoslavien den 1. juni 1991, og således genetablere republikkens formelle magt.

Forbundshæren, hvor over halvdelen af officerskorpset var serbisk, var på dette tidspunkt neutral. Overfor de lettere udrustede, men talmæssigt overlegne slovenske lokalforsvarsstyrker, led Forbundshæren nederlag.

Efter Jugoslaviens selvstændighedserklæring erklærede også serberne i Krajina-regionen sig for selvstændige sammen med de kroatiske serbere i Østslavonien

under navnet Republikken Serbisk Krajina.

Kampene mellem kroatiske militsenheder på den ene side og forbundshæren og serbiske paramilitære enheder på den anden side forstærkedes.

Et FN-forlig indebar, at en international styrke under FN-kommando (UNPROFOR) skulle gå ind i de serbisk dominerede områder, og blandt andet demilitarisere disse ved at lade forbundshæren gå tilbage i garnison.

I Bosnien-Hercegovina startede kampene efter et valg om selvstændighed i Marts 1992. De bosniske serbere var udrustet med materiel fra den tidligere forbundshær og erobrede hurtigt store dele af Bosnien.

I begyndelsen kæmpede de bosniske kroater sammen med muslimerne mod de bosniske serbere, men efter møder mellem kroater og serbere indledte også kroaterne offensiv mod muslimerne.

FN indsatte en lille enhed på 1.000 mand omkring lufthavnen i Sarajevo med henblik på at hjælpe med til at få nødhjælp ind til byen, men affødt af begivenhederne voksede FNs tilstedeværelse i Bosnien kraftigt (BHC).

I august 1993 indførte FN de såkaldte sikre zoner (Safe Areas) og NATO blev indsat for at håndhæve et flyveforbud over Bosnien-Hercegovina.

I foråret 1995 erobrede de bosniske serbere to af de sikre zoner (enklaverne Srebrenica og Zepa) hvilket medførte et ultimatum fra Kontaktgruppen (stormagterne) til de bosniske serbere om ikke at angribe Safe Areas.

I foråret 1995 erobrede den kroatiske hær Vestslavonien og i august 1995 angreb man Krajina regionen. Efter tre og et halvt år med frugtesløse forhandlinger om en re-integration af regionen havde kroaterne opbygget den fornødne militære styrke til at afgøre sagen med magt. Hele regionen blev meget hurtigt erobret.

Fra august 1995 udløste et mortarangreb på markedspladsen i Sarajevo, et af de tilbageværende fem Safe Areas, et omfattende luftangreb fra NATOs side.

I kølvandet på disse luftangreb indledte de bosniske muslimer og de bosniske kroater en offensiv i det vestlige Bosnien og erobrede store landområder. Således kom den faktiske territorialfordeling i Bosnien-Hercegovina til at ligge

tæt på den fordelingsnøgle, der blev fastsat ved Genève aftalen i september 1995 (51% til den muslimsk-kroatiske føderation og 49% til de bosniske serbere).

Ved forhandlingerne i Genève enedes man endvidere om at indlede omfattende fredsforhandlinger, i Dayton, Ohio.

Forhandlingerne blev påbegyndt i november og resulterede i den såkaldte "Dayton aftale", som blev underskrevet i Paris den 14 december 1995. Dayton aftalen fastsætter blandt andet bestemmelser for forfatningsændringer, menneskerettigheder og minoritetsbeskyttelse, våbenkontrol og territorialfordeling.

Med henblik på at sikre parternes overholdelse af Dayton aftalens territorialfordeling, iværksatte NATO indsættelse af en international styrke til aftalens implementering (Implementation Force - IFOR) på ca. 60.000 mand udstyret med tunge våben. Danmark bidrog til denne styrke med ca. 800 mand.

Efter et års forløb fik IFOR pr. 20 december 1996 til dels nye opgaver og ændrede betegnelse til Stabilization Force (SFOR). Der skete samtidig en reduktion af styrken (Fra 60.000 til 30.000 mand) og antal våbensystemer, men det danske bidrag til styrken forblev stort set uændret.

Makedonien anmodede også om selvstændighed og anerkendtes af Danmark i 1994. Problemet i Makedonien er primært en albansk minoritet og stridigheder med Grækenland om landets navn og flag. Under amerikansk pres er disse problemer langsomt ved at blive løst. FN styrkerne i Makedonien blev indsat for at virke præventivt, d.v.s. forebyggende, på grænsen mellem Serbien og Makedonien. Denne indsættelse har medvirket til, at Makedonien ikke er blevet berørt af krigen.

KOSOVO

Idet Kosovo har en helt særlig plads i historien for hele Balkan og ikke mindst fordi Danmark har en bataljon i landet gives i nedenstående afsnit et indblik i Kosovos historie.

Kosovo er en provins i den sydvestlige del af republikken Serbien, der sammen med Montenegro udgør forbundsrepublikken Jugoslavien. Navnet Kosovo er serbisk og anvendes indtil videre også internationalt, medens albanerne kalder

landet Kosova. Det helt rigtige serbiske navn er Kosovo-Mitohija (forkortes Kosmet), hvor Mitohija er den vestligste del. Patriotiske serbere kalder området for Gammelserbien.

Fra oldtid til Kosovo Polje

Albanere og serbere strides stadig om, hvem der oprindeligt boede i Kosovo.

Albanerne hævder, at de nedstammer fra illyrerne, der ligesom grækerne var et af de ældste folkeslag på Balkan, og at de boede i Kosovo, da de slaviske stammer – serbernes forfædre – indvandrede fra nord i det 6. og 7. århundrede. Serberne derimod påstår, at der ikke var fastboende albanere, da slaverne slog sig ned i Kosovo, men at disse sivede ind fra det nuværende Albanien i det 15. og 16. århundrede. Også arkæologer og historikere er uenige.

I 1000-tallet opstod det serbiske kongerige nord for Kosovo.

Kristendommen – den ortodokse tro – kom fra det byzantinske kejserrige. Kirken blev en samlende faktor og fik såvel stor national som kulturel betydning for serberne.

På dette tidspunkt var Kosovo det nordlige grænseland i det byzantinske rige, der bl.a. omfattede Grækenland og Lilleasien.

I løbet af det 12. og 13. århundrede kom Kosovo under serbisk herredømme og blev snart et politisk knudepunkt. I middelalderen var Kosovo også Serbiens økonomiske basis med korn, vin, silke og uld samt miner med guld, sølv, bly og jern. Under kejser Stefan Dusan (1331-1355) nåede Serbien sin største udstrækning, og Kosovo udgjorde kernelandet i Serbien.

I det 13. århundrede blev Kosovo religiøst midtpunkt for serberne under det ortodokse overhoved, patriarken. I løbet af 1200- og 1300-tallet blev pragtfulde klostre grundlagt i det vestlige Kosovo, og området blev døbt Mitohija (= kirkegods). Fra denne storhedstid stammer myten om Kosovo som serbernes urhjemegn og ”hjerteland”.

Skæbneslaget og tyrkisk herredømme 1389-1878

I midten af 1300-tallet blev Balkan invaderet af tyrkerne fra Lilleasien. Den 28. juni 1389 var den tyrkiske hær under sultan Murat nået frem til højsletten Kosovo Polje (= Solsortesletten) uden for Pristina. Overfor stod den kristne hær under den serbiske fyrst Lazar. Før slaget begyndte, var Murat blevet dolket ihjel af en serbisk ridder, der foregav at være overløber. Ridderen blev naturligvis dræbt, og tyrkerne udnævnte hurtigt Murats ældste søn til ny sultan. Herefter startede slaget, hvor den underlegne kristne hær blev slået, og fyrst Lazar blev fanget og halshugget på slagmarken.

Det serbiske riges nedtur var indledt, og vejen mod nord stod åben for tyrkerne.

I 1396 måtte Serbien sværge troskab over for tyrkerne, og i 1459 blev landet indlemmet i det tyrkiske rige.

Serbernes reaktion på nederlaget på Kosovo Polje var ejendommelig. Det var ikke slaget som historisk begivenhed og de politiske følger af nederlaget, der gik ind i det serbiske folks bevidsthed, men derimod de legender og myter, som blomstrede op efter slaget. Disse myter, der især drejer sig om de serbiske helte, har ikke meget med den historiske virkelighed at gøre, men deres betydning for serberne og nutidens konflikt i Kosovo kan ikke overvurderes.

Med den glans, myterne kastede over fortiden, hjalp de serberne med at komme igennem det tyrkiske herredømme og skabte basis for landets kommende frihed. Da myterne også tolkede det tabte slag som et resultat af uenighed og forræderi i serbernes rækker, var grundlaget også lagt for myten om serberne som det forfulgte folk, der kun kunne overleve ved enighed og sammenhold.

Slagmarken gav navn til Kosovo, og begivenheden er uden sidestykke den vigtigste i Serbiens historie og for serberens selvforståelse.

Når flertallet af serbere betragter Kosovo som deres "hellige land", skyldes dette tre ting: "Skæbneslaget" på Kosovo Polje, erindringen om "hertelandet" i deres middelalderlige Storserbien og de kulturelle minder i form af klostre fra denne tid.

I de næste par hundrede år efter slaget flygtede en del serbere mod nord. Dette gav plads for en indsvævning af romerskkatolske albanere i det 15. og 16. århundrede. Der havde ganske vist været albanere i Kosovo i middelalderen, men disse levede først og fremmest som kvægavlere og hyrder i bjergene og som minearbejdere. Nu slog de sig ned i landsbyerne på sletten. Dette røkkede dog ikke ved den etniske sammensætning; serberne var fortsat dominerende og fastholdt deres kultur og ortodokse tro.

I 1683 blev tyrkerne imidlertid slået uden for Wien, og den habsburgske kejser indledte en modoffensiv. Kejseren opfordrede de kristne på Balkan til at rejse sig mod tyrkerne. Både albanere og serbere gjorde oprør og blev befriet af kejserens hær, der nåede helt frem til Makedonien. Imidlertid blev hæren trukket tilbage, og oprørerne blev overladt til tyrkernes hævn.

På dette tidspunkt skiftede albanerne side og – ifølge serberne – forrødte den kristne sag. Dette skabte grundlag for en ny serbisk myte: Albanerne som ”landsforrædere”. For at undgå den tyrkiske hævn startede i 1690 den første større udvandring af op mod 100.000 serbere til Ungarn og den nordlige del af det nuværende Serbien.

Historien gentog sig, da Rusland og Østrig i 1735-39 førte krig mod tyrkerne og igen opfordrede de kristne til at gøre oprør. Tyrkerne vandt, og opstanden blev slået ned. Resultatet blev en ny serbisk udvandring, der fortsatte langt ind i det 19. århundrede.

Disse folkeforskydninger fik varig betydning for Kosovos etniske sammensætning. Albanerne slog sig ned i de forladte landsbyer og også i de større byer.

Samtidig ændrede den religiøse sammensætning sig, idet de fleste albanere og en mindre del serbere gik over til islam. Dette skete for at få lov til at beholde jord og hus og undgå den kristne særskat. Det var også en forudsætning for at komme i tyrkisk tjeneste, hvor mange albanere i øvrigt opnåede ret høje stillinger.

Albanerne blev regnet blandt tyrkernes mest trofaste støtter – også da det tyrkiske rige begyndte at gå i opløsning. De tilbageblevne serbere blev en underklasse, der blev undertrykt af tyrkerne og deres villige hjælpere, albanerne. Den serbiske myte om albanernes forræderi fik ny næring.

Selvstyre, krig og etniske udrensninger 1878-1944

Medens serberne under mere end 500 års tyrkisk besættelse fortsat drømte om at genoprette deres land, sov albanerne tornerosesøvn.

Fra midten af 1800-tallet begyndte den albanske elite dog at interessere sig for den albanske kultur. Efter det tyrkiske nederlag i krigen mod Rusland 1877-78, hvor serberne støttede russerne, blev denne elite bange for at komme under slavisk herredømme og dannede "Ligaen til forsvar af det albanske folks rettigheder".

Det var den første løse politiske organisering af det albanske folk. Ligaen forlangte selvstyre for alle albanere i det nuværende Albanien, Kosovo, Makedonien og Grækenland.

De europæiske stormagter blandede sig imidlertid i grænsedragningen. Serbien genopstod som uafhængig stat, men Østrig-Ungarn ønskede ikke et Storserbien, hvorfor tyrkerne fortsat skulle regere over Kosovo. Den tyrkiske sultan ønskede ikke albansk selvstyre, hvorfor han slog en opstand i Kosovo ned og deporterede lederne.

En ny Liga blev dannet med de samme krav om selvstyre – ikke uafhængighed. Man var godt klar over, at man uden tyrkisk beskyttelse ville være et nemt offer for andre stater.

Nye opstande førte i 1912 til det eftertragtede selvstyre for alle albanere. Under disse uroligheder kom serberne i Kosovo i klemme, og forholdet mellem de to folkegrupper blev skærpet. Flere serbere udvandrede, hvilket medførte, at de nu kom i mindretal.

Det albanske selvstyre varede ikke længe. I 1912 blev Tyrkiet angrebet af Montenegro, Serbien, Bulgarien og Grækenland, med det mål at fordrive tyrkerne endeligt fra Balkan.

Albanerne i det nuværende Albanien reagerede hurtigt og erklærede sig selvstændig, støttet af de europæiske stormagter. Uden for dette område var 800.000 uheldige albanere, der i Kosovo og Makedonien blev underlagt Serbien, medens resten kom under Grækenland.

Serberne havde ikke glemt de ”forræderiske” albanere, der tilmed ikke havde deltaget i krigen mod Tyrkiet. Flere tusinde blev dræbt, og mange flygtede.

I den nye stat Albanien herskede der kaotiske tilstande, og albanske væbnede bander angreb serberne i Kosovo.

Da Første Verdenskrig brød ud i 1914, støttede Østrig-Ungarn albanerne, der gjorde opstand mod serberne, opildnet af Tyrkiet, der også trådte ind i krigen på Østrig-Ungarns og Tysklands side. Serbien blev besat af Østrig-Ungarn, der også besatte den nordvestlige del af Kosovo og overlod resten til Bulgarien. Da disse stater tabte krigen i 1918, startede et tovtrækkeri om albanerne – som ikke blev spurgt.

Enden på det hele blev dog, at Albanien genvandt sin selvstændighed, og Kosovo og Makedonien kom atter under Serbien, der efter krigen indgik i kongedømmet Serbien, Kroatien og Slovenien – det senere Jugoslavien.

Kosovo-albanerne fik atter den hårde hånd at føle. I modsætning til andre mindretal i det nye kongerige blev de diskrimineret og forfulgt. Skoleundervisning og avis- og bogudgivelser på albansk blev forbudt. Kosovo blev koloniseret med serbere, der fik overladt jord, mens albanerne blev undertrykt eller uddrevet.

Mange albanere gik under jorden og angreb serberne, der svarede igen med uhørt brutalitet. Herunder blev landsbyer bombarderet og afbrændt. Samtidigt blev området økonomisk og kulturelt forsømt.

I 1939 blev Albanien besat af Italien, og i 1941 besatte Tyskland Jugoslavien. Tyskland besatte den nordligste del af Kosovo og overlod hovedparten til Italien. Dette område blev slået sammen med Albanien til et Storalbanien under den italienske konge.

Da Italien i 1943 kapitulerede, overtog tyskerne besættelsen, men tillod fortsat et Storalbanien med egen regering og parlament.

Generelt støttede albanerne besættelsesmagten – især i Kosovo - og hjalp med at bekæmpe kommunistiske partisaner, ligesom der også blev opstillet albanske SS-enheder. Tyskerne blev nærmest betragtet som befriere. Reelt var landet dog ikke uafhængigt, men albanerne var sluppet af med den serbiske undertrykkelse

og kunne oprette egen forvaltning, politi, retsvæsen, skoler m.v. Rollerne var nu byttet om, og flere tusinde serbere forlod Kosovo, medens nye albanere indvandrede.

Efterkrigstiden 1944-2000

Da tyskerne i slutningen af 1944 trak sig tilbage, var det ikke Titos kommunistiske partisaner, der overtog magten, men albanske nationalister og antikommunister. De kæmpede for bevarelsen af Storalbanien og blev i vidt omfang støttet af befolkningen.

Opstanden blev i 1945 knust af Tito, men albanerne fortsatte partisankrigen fra bjergene, støttet af Albanien. Serberne slog igen med terror.

I den jugoslaviske forfatning fra 1963 fik Kosovo begrænset selvstyre og i 1974 reelt selvstyre, der i praksis svarede til den uafhængighed, republikkerne i Jugoslavien opnåede.

Kosovo var dog fortsat en provins i Serbien og kunne ikke som republikkerne stemme sig ud af Jugoslavien (og ind i Albanien).

Kosovo var den fattigste del af Jugoslavien. På trods af mange investeringer og en rivende økonomisk udvikling sakkede provinsen bagud. Økonomien kunne ikke holde trit med den albanske befolkning, der har Europas højeste fødselsrate. Arbejdsløsheden var enorm, mange albanere tog til Vesteuropa som gæstearbejdere.

Mange serbere rejste til Serbien på grund af de økonomiske forhold, og nogle fordi de blev diskrimineret af albanerne. Serbernes andel af befolkningen faldt fra 28 % i 1961 til 15 % i 1981.

Utilfredsheden med de dårlige sociale og økonomiske forhold ulmede og kunne efter præsident Titos død i 1980 slå ud i lys lue.

Dette skete i 1981, hvor nogle forholdsvis fredelige studenterdemonstrationer førte til voldelige sammenstød og militær undtagelsestilstand.

I de serbiske medier startede en kampagne mod albanerne, hvor de gamle myter,

fordomme og fjendebilleder blev støvet af. Albanerne var kriminelle, voldelige, tilbagestående, dovne og dumme og kunne hverken styre sig selv eller andre.

Den serbiske udvandring blev til voldelig fordrivelse, og serbernes hellige ret til eneherredømme blev understreget. Den serbiske nationalisme blomstrede, og kommunistlederen, Slobodan Milosevic, der senere ændrede partiet til et socialistparti, stillede sig i spidsen for den nationale bølge. Han arrangerede antialbanske massedemonstrationer, og albanerne svarede igen med demonstrationer, hvor de forsvarede deres selvstyre.

En generalstrejke brød ud, og midt under denne ændrede det serbiske parlament forfatningen, så Kosovos selvstyre blev ophævet. Herefter godkendte Kosovos parlament den 23. marts 1989 – en sort dato i Kosovos historie – ændringerne.

Dette kan kun forklares ved, at der blev lagt et massivt serbisk pres på parlamentsmedlemmerne. Uroligheder brød ud i Kosovo, og serberne svarede igen med massearrestationer.

Under en massedemonstration på Kosovo Polje på 600 års-dagen for slaget triumferede serberne. Hovedtaleren var præsident Milosevic, der bl.a. sagde: ”I dag, 600 år senere, befinder vi os igen i kamp, vi står over for nye kampe. Det er endnu ikke væbnede kampe, men heller ikke sådanne kan udelukkes”. Dette blev blodig virkelighed, da Slovenien og Kroatien i 1991 trak sig ud af Jugoslavien, efterfulgt af Bosnien-Hercegovina i 1992, medens Makedonien opnåede selvstændighed uden blodsudgydelser.

Tilbage i Jugoslavien var Serbien og Montenegro.

Serberne hindrede Kosovoparlamentet i at træde sammen, men uden for bygningen udråbte forsamlingen den 2. juli 1990 den selvstændige republik Kosova inden for rammerne af Jugoslavien og dermed løsrivet fra Serbien. Den 7. september erklærede parlamentet Kosova som en selvstændig stat. Denne beslutning blev bekræftet af en albansk folkeafstemning.

Disse beslutninger betragtede serberne naturligvis som ugyldige, medens mange albanere sandsynligvis også i dag vil holde fast i dem.

I de næste år befæstede serberne deres magt. Albanere på sygehuse blev afskedi-

get, og albanerne opbyggede deres eget primitive sundhedssystem i klinikker og lægehuse. I skolerne blev serbiske og albanske elever adskilt, og da serberne forlangte, at skolerne skulle følge serbiske læseplaner, nægtede de albanske lærere.

Resultatet blev afskedigelser og udsmidning af albanske elever, der nu blev undervist i lejligheder og privathuse. Både inden for det offentlige og i erhvervslivet krævede serberne skriftlige loyalitetserklæringer. Langt de fleste nægtede og blev fyret. Albanerne blev erstattet af serbere, herunder flygtninge fra krigene i det gamle Jugoslavien, medens de fleste virksomheder lukkede. Flere aviser, radio- og TV-stationer blev lukket, og resten underkastet censur.

Der blev udleveret våben til serberne, og flere halvmilitære organisationer blev dannet. Alle former for overtrædelser af albanernes menneskerettigheder fra drillerier, adskillelse og forskelsbehandling til vilkårlig fængsel, tæsk, tortur og drab fandt sted. Resultatet blev fattigdom og massearbejdsløshed, men også et øget sammenhold mellem albanerne.

De 11 albanske politiske partier gik sammen i Kosovos Demokratiske Liga (LDK) under Ibrahim Rugova. Han blev valgt som præsident, efter at Kosovo-albanerne i 1992 havde valgt et nyt parlament – hvilket serberne selvfølgelig heller ikke godkendte. Til gengæld afstod albanerne fra at deltage i de serbisk organiserede valg, hvilket medførte, at Kosovo kun blev repræsenteret af serbere i det serbiske parlament. Rugova gik i begyndelsen ind for ikke-vold, men kunne ikke styre den voksende utilfredshed.

I 1995 startede de første væbnede overfald på serbisk politi, og i 1996 trådte den albanske modstandsbevægelse UCK frem offentligt og tog ansvaret for en række angreb og sabotageaktioner.

Fra 1997 blev også civile embedsmænd og albanske overløbere dræbt. Efter en serbisk massakre i marts 1998, gik UCK til modangreb og erobrede en større del af provinsen uden for byerne. Serberne trængte dog UCK tilbage til bjergene.

Landsbyer blev bombarderet og afbrændt, brønde blev forgiftet, og folk blev fængslet, mishandlet og henrettet. Også UCK overtrådte krigens love med gidseltagning og henrettelser. Op mod 300.000 albanere blev flygtninge i eller uden for Kosovo.

Humanitære organisationer strømmede til området, og internationalt, bl.a. fra FN, blev der stillet krav om våbenhvile og tilbagetrækning af de serbiske styrker.

Flygtningene skulle tilbage inden vinteren for at undgå en humanitær katastrofe. Desuden udgjorde situationen en trussel mod freden på Balkan, først og fremmest Albanien og Makedonien.

Til sidst truede NATO med luftbombardementer. I oktober 1998 indgik Milosevic en aftale med OSCE (Organisationen for Sikkerhed og Samarbejde i Europa). Der blev våbenhvile, og størstedelen af de jugoslaviske sikkerhedsstyrker blev trukket ud. OSCE oprettede KVM (Kosovo Verification Mission), der med civile observatører overvågede våbenhvilen.

De fleste flygtninge vendte tilbage, men våbenhvilen blev dog hurtigt brudt af begge parter, ligesom begge sider krænkede menneskerettighederne. Hovedparten af overtrædelserne skyldtes dog det serbiske politi. UCK rustede sig til en ny krig til foråret og udvidede deres områder, hvilket fra julen 1998 førte til krigshandlinger flere steder.

Ofte overreagerede serberne, og et stigende antal politi- og hærenheder vendte tilbage. I begyndelsen af marts startede de serbiske styrker en modoffensiv mod UCK med en systematisk ødelæggelse af landsbyer. Imens arbejdede diplomatiet med en fredsaftale, der ville give Kosovo udstrakt selvstyre inden for Serbien, men denne faldt til jorden i marts 1999, da kun albanerne ville underskrive.

NATO truede igen med bombardementer, der blev til virkelighed den 24. marts. Serberne gik nu for alvor i gang med den etniske udrensning. Folk blev skræmt og tvunget væk under anvendelse af alle former for menneskerettighedskrænkelser, herunder massakrer.

Op mod 850.000 flygtninge strømmede til Albanien, Makedonien og Montenegro.

Den 10. juni sluttede flyangrebene, da serberne gik med til en fredsaftale og tilbagetrækning af styrkerne. NATO-styrken rykkede ind i Kosovo, hvor de sidste serbiske styrker var ude den 20. juni.

Flygtningene begyndte straks at vende tilbage i stort tal.

Befolkning

Der har ikke været folketælling siden 1981, men det blev i 1998 skønnet, at der var knap 2 millioner mennesker i Kosovo, herunder 88,6 % albanere, 5,2 % serbere, 1,7 % montenegrinere, 0,8 % tyrkere og 3,7 % andre minoriteter. Blandt de sidste er bulgarere, kroater og sigøjnere, der nærmest bor i ghettoer i de større byer. Hertil kommer knap en halv million albanere i udlandet som permanente flygtninge og gæstarbejdere. Serberne er kun i flertal i nogle få kommuner i den nordligste og østligste del, men der er (var) en større serbisk minoritet i de større byer, især i Pristina.

Befolkningstætheden er høj, over 160 pr. kvadratkilometer, men reelt meget højere, da bjergegnene er tyndt befolkede. Ca. 70 % er muslimer (fortrinsvis albanere), men de fleste har et afslappet forhold til deres religion, der nærmest svarer til danskerens forhold til folkekirken. Ca. 20 % er ortodokse (fortrinsvis serbere og montenegrinere), og der findes en del munke- og nonneklostre. Resten (ca. 10 %) er fortrinsvis romersk katolske (især albanere). Det etniske tilhørsforhold (nationaliteten) er vigtigere end religionen.

Serbernes sociale liv minder om vesteuropæiske forhold. De albanske familier er store (i gennemsnit 7 medlemmer) med et solidt sammenhold og respekt for de ældre. Faderen er overhoved, mens kvinderne holder sig i baggrunden. Arbejdsdelingen følger det gamle kønsrollemønster. Disse forhold er dog mindre udpræget i byerne.

Det albanske sprog er i familie med det græske, og albanerne bruger det latinske alfabet. Serbisk er et slavisk sprog, der ligger tæt på russisk, og det kyrilliske alfabet er det samme.

Kun få serbere behersker albansk, mens flertallet af albanere – dog ikke de yngre – kan forstå og tale serbisk. Kun få serbere forstår fremmedsprog, medens en hel del albanere kan klare sig på tysk eller engelsk. Albanerne ser generelt med velvilje på lande som USA, England, Tyskland og de skandinaviske lande, medens de er skeptiske over for folk fra slaviske lande (især Rusland), Grækenland og Frankrig. For serberne er det omvendt.

Erhvervsliv

De sidste 10 år har efterladt økonomi og erhvervsliv i ruiner. Landbrug (vin og frugt, men ikke meget korn) og kvægavl er fremherskende. Jordbrugene er små – nærmest husmandssteder – og de albanske gårde er fra gammel tid omgivet af høje mure.

I byerne er det mest handel og håndværk, da de fleste større virksomheder er nedslidte og lukkede på grund af den økonomiske situation og afskedigelsen af den albanske arbejdskraft.

Kosovo er rig på råstoffer, især sølv, bly, nikkel og zink, men også her er de fleste miner og forarbejdningsindustrien lukket.

De offentlige tjenester (politi, retsvæsen, administration, el, vand, renovation, sundhedsvæsen etc.) bestod stort set kun af serbere og virkede dårligt. Da mange serbere er flygtet, vil det tage tid, inden det offentlige system vil virke blot nogenlunde.

Fredsftalen

Af de almindelige bestemmelser for freden, der findes i FN resolution 1244 af 10. juni 1999, fremgår, at der skal være en civil styrke under FN og en militær styrke, Kosovo Force (KFOR), under NATO's øverstkommanderende i Europa.

Den civile del vil være ansvarlig for, at der etableres en midlertidig administration, at der afholdes valg, og at landet demokratiseres i rammen af udstrakt selvstyre, men stadig som en del af Jugoslavien.

Dette indebærer ny lovgivning og nye forsamlinger i form af parlament og kommunalbestyrelser samt administrationsorganer, der afspejler den etniske sammensætning. Hertil kommer store opgaver som genopbygning og uddannelse af politi, retsvæsen, fængselsvæsen, skole- og sundhedssystem og andre institutioner.

Desuden har FN opstillet en international politistyrke med dansk chef. KFOR består af styrker fra NATO samt styrker fra Rusland og andre lande udenfor NATO, formet i fem brigader med tilhørende førings- og støtteenheder.

Styrken har til opgave at etablere sikre omgivelser, så flygtninge og internt fordrevne fra alle befolkningsgrupper kan vende sikkert hjem.

Den første opgave var at overvåge og sikre tilbagetrækningen af alle jugoslaviske styrker fra Kosovo. Den næste opgave består i afvæbning af UCK og andre bevæbnede grupper. Den fremtidige opgave vil være at skabe sikre omgivelser for gennemførelsen af den politiske og civile del af fredsprocessen, herunder for de civile og humanitære organisationers og krigsforbrydertribunalets arbejde.

I begyndelsen vil KFOR være nødt til at udføre opgaver af mere civil karakter, såsom at yde nødhjælp, opretholde ro og orden og bistå med oprettelse af en civil administration samt genopbygning af veje, broer m.v.

KFOR er bemyndiget til at anvende alle nødvendige midler for at sikre efterlevelse af FN-resolutionen. Magtanvendelse skal dog være militært nødvendig – en sidste udvej – og skal så vidt muligt ske efter forudgående varsel. Den skal være proportionel, ske på lavest mulige niveau og i videst muligt omfang uden civile skader.

De jugoslaviske styrker

Tilbagetrækningen af væbnede styrker omfattede alle militære styrker, herunder den jugoslaviske hær (på serbisk: VJ), samt politi og paramilitære grupper.

Politiet omfattede det almindelige politi (på serbisk: Milicija) samt specialpolitiet (på serbisk: MUP), der var militært opbygget, udrustet og uddannet. Det var MUP, der først og fremmest bekæmpede UCK og sammen med de paramilitære enheder var ansvarlig for hovedparten af krigsforbrydelserne.

Det er aftalt, at mindre militære enheder og politi senere kan vende tilbage for at løse følgende opgaver:

- Forbindelsesopgaver til KFOR og den civile FN-styrke.
- Markering og rydning af miner.
- Tilstedeværelse ved serbiske kulturelle steder og nationale mindesmærker.
- Tilstedeværelse ved udvalgte grænseovergange sammen med KFOR

Dette kan dog først træde i kraft, når forhandlinger om antal, udrustning, bevæbning m.v. er overstået.

UCK

Kosovas Befrielseshær (på albansk: UCK, på engelsk: KLA) består dels af enheder med kamperfaring fra de sidste 2 års partisankrig, dels af nyopstillede enheder, der kun har fået en kort grunduddannelse.

Hovedparten af UCK er iklædt forskellige camouflagenuniformer, medens militærpolitiet optræder i sorte uniformer. Alle bærer et rødt-gult ærme- eller huemærke med en sort ørn og bogstaverne UCK.

Det er dog aftalt, at de skal lægge uniformerne. De er populære og betragter sig som den nye Kosovo-albanske hær og politistyrke. De går ind for et selvstændigt Kosovo. Selv om de skal aflevere alle våben bortset fra pistoler og jagtvåben til KFOR, må det forudses, at de vil skjule en del, og at ikke alle vil følge de aftaler, KFOR indgår med UCK.

UCK har under krigen fået en vis erfaring i civil administration, og det kan forudses, at de vil overtage en del af de offentlige myndigheders opgaver. UCK vil efter alt at dømme fortsat være en væsentlig magtfaktor i Kosovo – også på det politiske plan.

MAKEDONIEN

Historie

I 1371 blev området erobret af de muslimske osmanner, tyrkerne, og var under tyrkisk styre i 500 år indtil den russisk-tyrkiske krig i 1877-78, hvor Bulgarien opnåede kontrollen med området. Ved Berlinkongressen i 1878 kom området dog igen under tyrkisk styre og var tyrkisk indtil Balkankrigene i 1912-13, hvor landegrænserne blev flyttet. Den anden Balkankrig endte med at Bulgarien fik lov til at beholde et lille område, mens Serbien og Grækenland delte resten. Under første Verdenskrig forsøgte Bulgarien at underlægge sig hele området ved at tilslutte sig Aksemagterne. Efter krigen blev den slaviske del af Makedonien en del af det senere kongerige

Jugoslavien. Da kongeriget Jugoslavien faldt i begyndelsen af 2. Verdenskrig tog Bulgarien næsten hele den jugoslaviske del af Makedonien i besiddelse og de vestlige dele af landet indgik i et »Storalbanien«, der var underlagt italiensk styre. Ved 2. Verdenskrigs afslutning i 1945 blev grænserne fra 1919 trukket op igen og landet Makedonien blev en delrepublik i den socialistiske forbundsrepublik Jugoslavien indtil 1991. Der stemte et flertal af befolkningen for et forslag om oprettelse af en suveræn og uafhængig stat og Makedonien erklærede sig selvstændigt i november 1991.

Selvstændighedserklæringen mødte voldsomme ophævelser fra Grækenland og medførte så store indenrigspolitiske problemer i Makedonien, at regeringen måtte gå af.

Op gennem 1990'erne steg spændingerne mellem albanerne og makedonerne. Albanerne følte, at det selvstændige Makedonien diskriminerede dem, og krævede at blive anerkendt som et statsbærende folk på lige fod med makedonerne. Den anerkendelse fik de dog ikke, men de fik større selvbestemmelse. En væsentlig årsag til uroen var udviklingen i Kosovo-provinsen, hvor befolkningsflertallet er albansk. Makedonerne frygtede, at et selvstændigt Kosovo ville arbejde i retning af et »Storalbanien« og inkludere de albanske dominerede områder i Makedonien i et sådant rige.

Befolkningen

Den største befolkningsgruppe i Makedonien er makedonerne. Makedonerne er et slavisk folk, der blev anerkendt som statsbærende efter Anden Verdenskrig. Makedonerne udgør ca. to tredjedele af landets ialt to millioner indbyggere. Resten er albanere, tyrkere, vlachere, serbere, sigøjnere og bulgarer. Forholdene for det albanske mindretal har ofte været årsag til konflikt. Ved en folketælling i 1994 udgjorde albanerne ca. en femtedel af landets befolkning.

De albanske ledere hævder dog at antallet er dobbelt så stort. Forskellen blev forklaret ved, at mange albanere boykottede folketællingen, fordi formularerne var udfærdiget på makedonsk. Mens makedonerne primært bor i Skopje og i dalene langs Vardarfloden i landets nordlige og centrale egne, lever den albanske befolkning især i landområder i landets vestlige del. I grænseområderne mod Albanien er albanerne klart i flertal.

Albanerne er overvejende muslimer, men i Skopje findes dog et mindre antal katolske albanere.

Geografi

Det tidligere Jugoslavien bestod indtil 25. juni 1991 af delstaterne Serbien (inkl. Kosovo), Montenegro, Kroatien, Bosnien-Hercegovina, Makedonien samt Slovenien, med et samlet areal på **255.804 km²** (Danmark er ca. 45.000).

På de følgende sider vil hver af disse delstater blive beskrevet geografisk. Herudover er der informationer om hver enkelt lands indbyggerantal, befolkningssammensætning, religion m.m. Endelig er der et kort beskrivelse af hvert enkelt lands industri, økonomi samt klima. Under beskrivelsen af Forbundsrepublikken Jugoslavien er der et særligt afsnit omhandlende Kosovo.

Det tidligere Jugoslavien blev kaldt "Hjertet af Balkan" og landet grænsede mod nord til Østrig og Ungarn, mod øst til Rumænien og Bulgarien, mod syd til Grækenland og Albanien og mod vest til Adriaterhavet og Italien. Området er generelt meget bjergrigt og kun omkring 25% af hele området ligger lavere end 500 m over havets overflade.

FORBUNDSREPUBLICKEN JUGOSLAVIEN (Serbien og Montenegro)

(Serbien alene omfatter provinserne **Kosovo** og **Vojvodina**.)

Areal: 103.160 km² = 40% af det samlede Jugoslaviske areal.

Indbyggere: 9,9 mio.

Hovedstad: Beograd (1.455.000 indb.).

Befolkningssammensætning: 67% serbere, 13% albanere, 5% montenegrinere, 4% ungarere, 3% muslimer, 2% kroater og 6% andre.

Religion: 65% Serbisk ortodokse, 19% muslimer, 4% katolikker og 12% andre.

Forbundsrepublikken Jugoslavien er anerkendt som nation af Danmark 12 APR 1996.

Landet er overvejende dækket af bjerge. Det har kun én større slette, nord for Savafloden, der er en biflod til Donau. Her er størstedelen af landbrugsproduktionen koncentreret.

I bjergene findes der betydelige mineralrigdomme i form af bauxit, kul, kobber, bly og zink, der sammen med turismen ved Montenegros Adriaterhavskyst er vigtige kilder til udenlandsk valuta.

Klimaet er i denne region kontinentalt og gennemsnitstemperaturen om vinteren ligger omkring frysepunktet mens der om sommeren er en gennemsnitstemperatur på 23°C.

KOSOVO

Kosovo er halvanden gang så stor som Sjælland.

Indbyggere: Ca. 2 mio.

Hovedstad: Pristina (200.000 indb. – før krigen)

Befolkningssammensætning: 89% albanere, 5% serbere, 2% montenegrinere, 1% tyrkere og 3% andre.

Kosovo er halvanden gang så stor som Sjælland. Mod nord og øst ligger Serbien, mod vest Montenegro og Albanien og mod syd Makedonien. Landskabet er formet som en gryde med bjerge på næsten alle sider. I vest og syd går disse op til 2600 meter i højden, medens bjergene i øst ligger mellem 600 og 1600 meter.

Den centrale del af Kosovo befinder sig i 500-1000 meters højde og er gennemskåret af frugtbare dale, der flere steder udvider sig til flade sletter. Området danner vandskel med mindre floder, der løber mod Sortehavet, Adriaterhavet og Det ægæiske Hav.

Der er ingen motorveje og kun få asfalterede veje, der først og fremmest forbinder de større byer. Disse veje er elendigt vedligeholdt med mange og ofte store huller. Af de øvrige veje svarer de bedste til vore markveje, medens de fleste – især i bjergene – nærmest er spor, der kun kan anvendes af terrængående køretøjer. Om vinteren og foråret kan disse spor være ufremkommelige selv for terrænkøretøjer. Den nord-syd gående hovedjernbane forbinder hovedbyen Pristina med Skopje i Makedonien og Nis i Serbien. En anden linie forbinder Pristina med Serbien via Mitrovica. En sidelinie går fra Pristina til Pec i vest og Prizren i syd. I Pristina findes en lufthavn med internationale forbindelser.

Klimaet i Kosovo er kendetegnet ved, at der i nord er kolde vintre og varme, fugtige somre med regelmæssig regn almindelig.

I syd er vinteren også kold, men med rigelig sne, medens sommeren og efteråret er varm og tør. Støv er en plage overalt om sommeren. Om vinteren ligger temperaturen mellem 0 og -10°C .

KROATIEN.

Areal: 56.538 km² = 22% af det samlede areal.

Indbyggere: 4,7 mio. **Hovedstad:** Zagreb.

Befolkningssammensætning: 75% kroatere, 12% serbere og 13% andre.

Religion: 76% Katolikker, 11% græsk-ortodokse, 1% muslimer og 12% andre.

Anerkendt af Danmark 15 JAN 1992.

Kroatien deler grænser med Slovenien og Ungarn i nord, med Serbien i øst og har en kystlinie i syd og vest på 1.778 km langs Adriaterhavet. Ydermere støder Kroatien op til Bosnien-Hercegovina mod syd.

Territoriet er opdelt i 3 forskellige regioner: bjergene i nærheden af Zagreb i nord; den klippefyldte Adriaterhavskyst; og dalene i den centrale del af landet ved Panonia. Bjergkæden ved kysten består af De dinariske Alper, Valebit-bjergkæden og Velika Kapela, med højder på 700-2.200 meter.

Den traditionelle økonomi er baseret på landbrug og kvægavl. Efter Den 2. Verdenskrig grundlagdes lettere industri og fundet af rige forekomster af olie ændrede landets økonomiske profil.

Panonia-dalen påvirkes af luftmasserne fra kontinentet, hvorfor området er koldere og mindre regnfuldt end kystområderne. Ved den dalmatinske kyst har man middelhavsklima, med gennemsnitstemperaturer om vinteren på 4°C og med op til 24°C om sommeren.

BOSNIEN-HERCEGOVINA.

Areal: 51.130 km² = 20% af det samlede areal.

Indbyggere: 4,3 mio.

Hovedstad: Sarajevo.

Befolknings sammensætning: 40% muslimer, 33% serbere, 18% kroater og 9% andre.

Religion: Islam, græsk-ortodoks og romersk-katolsk.

Anerkendt af Danmark 7 APR 1992.

Bosnien-Hercegovinas kysttrækning mod nord ligger ud til Adriaterhavet og udgør blot 20 km (uden strande). Mod vest grænser landet op til Kroatien, mod sydøst til Montenegro og mod øst til Serbien. De dinariske Alper, op til 4.265 m, dækker størstedelen af landets territorium, hvilket besværliggør de interne forbindelser. Floderne Sava, Neretva og deres bifloder gennemskærer landet. Bosnafloden, een af Savas bifloder, har givet landets navn. Halvdelen af territoriet er dækket af skove, mens en fjerdedel er opdyrket, især i dalene ved Sava- og Drinafloderne. De vigtigste afgrøder er korn, grøntsager og druer samt en del kvægavl. Undergrunden er rig på mineraler, som kul, jern, kobber, mangan etc.

I Bosnien-Hercegovina er klimaet primært fastlandsklima med gennemsnitstemperaturer om vinteren på -3°C og om sommeren på 24°C.

MAKEDONIEN.

Areal: 25.740 km² = 10% af det samlede areal.

Indbyggere: 1,9 mio.

Hovedstad: Skopje.

Befolkningssammensætning: 69% makedonere, 20% albanere, 4% tyrkere, 2% serbere og 5% andre.

Religion: Overvejende kristen ortodoks; islam

Anerkendt af Danmark 1994.

Makedonien, hvis internationale navn er Former Yugoslavian Republic of Macedonia, forkortet FYROM, ligger i den sydlige del af Balkan uden adgang til havet. Mod nord støder landet op til Serbien og Kosovo, mod øst til Bulgarien, mod syd til Grækenland og mod vest til Albanien. To bjergsystemer gennemskærer regionen: Pindo der er en forlængelse af Alperne og Ródope i landets centrale og østlige del.

Vardar dalen er landets vigtigste landbrugsområde, og i bjergegnene opdrættes får og geder. I undergrunden findes nogle forekomster af kobber, jern og bly.

Klimaet er kontinentalt i Makedonien med gennemsnitstemperaturer om vinteren på 1°C og om sommeren på 24°C.

SLOVENIEN.

Areal: 20.251 km² = 8% af det samlede areal.

Indbyggere: 2 mio.

Hovedstad: Ljubljana.

Befolkningssammensætning: 90% slovenere, 2% serbere, 3% kroatere og 5% andre.

Religion: Flertallet af befolkningen (84%) er katolikker, mens der er 16% kristne, der bekender sig til den traditionelle slovenske kirke og den ortodokse tro.

Anerkendt af Danmark 1991.

Slovenien deler grænser med Italien i vest, med Østrig i nord, med Ungarn i nordøst og med Kroatien i syd og sydøst. Slovenien er bjergrigt og dækket af skove med frugtbare dale. Fra Alperne i den nordvestlige del af landet, hvis højeste punkt er Triglav på 2.864m, løber Savafloden mod sydøst og skærer gennem kulminedistrikterne. I den nordlige grænseregion ligger Karavankebjergkæden. Området mellem floderne Mura, Drava, Savinja og Sava er kendt for sin vinproduktion.

Undergrunden er rig på kul og kviksølv, der danner grundlag for landets industri.

Klimaet i Slovenien er mindre «kontinentalt». Hovedstaden har en årlig gennemsnitstemperatur på 9°C, med minus 1°C om vinteren og 19°C om sommeren.

Tidligere missioner.

Herunder informeres kort om de tidligere missioner og herunder omfanget af de udsendte danske enheder til det tidligere Jugoslavien samt Albanien.

UNPROFOR

Den 21 februar 1992 besluttede FN's sikkerhedsråd, at der skulle sendes en beskyttelsesstyrke - UNPROFOR – (United Nations **PRO**tection **FOR**ce) til det tidligere Jugoslavien. Styrken var på ca. 14.000 FN-soldater. Styrken blev placeret i fire United Nations Protected Areas (UNPA) i det såkaldte Krajina område i Kroatien. Områderne blev benævnt Sector North, East, South og West. Den 6. marts 1992 blev Danmark bedt om at yde bidrag til styrken med en bataljon, militære observatører og politibetjente.

I forbindelse med den kroatiske hærs erobring af Kraina-provinsen i august 1995, bortfaldt bataljonens opgave. Den blev flyttet til Danmark i efteråret 1995.

HQ-COY i SARAJEVO

I august 1992 besluttede FN at indsætte en styrke – BHC - **B**osnia-**H**erzegovina **C**ommand, til beskyttelse af Sarajevo Lufthavn. Danmark blev bedt om at opstille et hovedkvarterkompagni (HQ-COY) til støtte for hovedkvarteret, og den 19. oktober 1992 ankom de første danskere til Kiseljak, 25 kilometer nord-vest for Sarajevo. Senere flyttede HQ-COY til selve Sarajevo.

I forbindelse med indsættelse af den nye store styrke (IFOR) under NATOs kommando, blev det besluttet at enheden skulle nedlægges og mandskabet vendte hjem til Danmark i det tidlige forår 1996.

DANSQN

Den 18. august 1993 vedtog FN's sikkerhedsråd resolution 19, der oprettede sikre zoner (de såkaldte "safe areas") omkring fem byer i Bosnien-Herzegovina. Til beskyttelse af disse "safe areas" blev Danmark anmodet om at stille styrker til den anden **NORDic BAT**aljon (**NORDBAT 2**), der skulle indsættes i området omkring Tuzla. Danmark besluttede at sende en kampvognseskadron (**DANSQN**).

I forbindelse med indsættelse af den nye store styrke under NATOs kommando

blev det besluttet at nedlægge NORDBAT 2, og at lade enhederne indgå i den nordiske brigade. Personel og materiel fra DANSQN indgår nu i DANBN som C-SQN.

DANCOY/UNPREDEP

I december 1992 vedtog FN's sikkerhedsråd, at der i Makedonien skulle indsættes en fælles nordisk styrke fra henholdsvis Norge, Finland og Sverige. Fra foråret 1995 kaldes styrken United Nations **PRE**ventive **DE**ployment Force (**UNPREDEP**).

Denne styrke blev i juli 1993 udvidet med 300 soldater fra USA.

I september 1994 besluttede Danmark, Norge og Sverige at oprette et fælles skandinavisk kompagni "**SCAND**inavian **CO**mpan**Y**" (**SCANDCOY**) med en dansk deling, en norsk deling og en svensk deling.

KMP udgjorde sammen med styrker fra Finland den første **NORDic BAT**taljon (**NORDBAT 1**), der indgik i UNPREDEP sammen med en bataljon fra USA.

I november 1998 ændredes organisationen af NORDBAT 1 som følge af krisen i **KOSOVO**, hvorefter Danmark stillede med et rent dansk kompagni (**DANish CO**mpan**Y**) (**DANCOY**).

DANCON/SHIRBRIG/UNMEE

I december 2000 blev dele af det danske stabskompagni til FN's hurtige udrykningsstyrke (Stand by **High Rediness BRIG**ade) udsendt til støtte for staben ved HQ UNMEE (United Nations **Mission** i **Ethiopia** and **Eritrea**). Stabskompagniet (Guard and **ADMIN COY**) var placeret i Asmara, hovedstaden i Eritrea.

Stabskompagniet blev hjemtaget i juni 2001, efter en vel overstået mission.

Tidligere missioner i Albanien:

FN's Sikkerhedsråd vedtog 28 marts 1997 en resolution, der autoriserede, at der blev udsendt en multinational styrke på ca. 6.000 mand til Albanien under ledelse af Italien.

Missionen var initieret af OSCE (Organization for Security and Co-operation in Europe) og havde til formål dels at sikre fordeling af nødhjælp, dels at skabe et sikkert miljø for de internationale organisationer i Albanien samt give muligheden for at gennemføre et sikkert valg.

Operationen betegnedes Operation ALBA, og styrken benævntes **FMP** (**Forza**

Multinazionale Protezione).

Danmark besluttede at deltage, og 19 april 1997 afrejste hovedparten af det danske kontingent (DANCON/ALBA).

Den samlede FMP-styrke bestod af ca. 6.000 mand fra bl.a. Danmark, Frankrig, Grækenland, Italien, Rumænien, Spanien, Tyrkiet og Østrig.

Det danske kontingent indgik som en del af det franske "2.eme Regiment d'Infanterie Maritime" og var stationeret i havnebyen Dürres vest for Tirana.

Den danske styrke bestod af omkring 60 mand.

ALBANIAN FORCE (AFOR)

Det danske folketing gav i april 1999 sit samtykke til, at stille en dansk militær styrke til rådighed for en NATO-ledet multinational styrke til indsættelse i Albanien på invitation fra Albanien under vilkår, hvor muligheden for at anvende magt foreligger. Styrken havde til opgave at sikre levering af humanitær bistand til flygtninge fra Kosovo, primært i det nordlige Albanien og bistå med at skabe sikre forhold for de albanske myndigheders og internationale humanitære organisationers arbejde hermed.

Styrken bestod af ca. 6000 – 8000 mand og benævntes **Albanien Force (AFOR)**.

Styrken blev underlagt den øverstkommanderende for NATO (SACEUR), med et indsatsområde der indledningsvis omfattede albansk land-, sø- og luftterritorium, men som senere blev udvidet til også at omfatte dele af Kosovo, i forbindelse med eskortering af flygtninge tilbage til eget område.

Det danske bidrag bestod af en spejdereskadron (SPJESK) fra Bornholm, der indgik i AFOR under fransk kommando.

Opgaven for DANCON/AFOR var af humanitær karakter med mulighed for følgende indsættelsesmåder:

- Tilstedeværelse,
- sikringsoperationer,
- åbning og opretholdelse af ruter, herunder eskortering og
- hjælpeoperationer.

Operationen blev gennemført under et humanitært mandat, og missionen ophørte i august 1999.

Nuværende udsendte danske enheder

Nedenfor beskrives de nuværende missioner hvori der indgår danske enheder til det tidligere Jugoslavien.

Alle missioner gennemføres under kommando af NATO idet der i øjeblikket kun er observatørmissioner med enkeltpersoner under kommando af FN.

NATOs Stabilization Force (SFOR)

Som en del af Dayton aftalen af 14 december 1995 blev det besluttet, at der skulle indsættes en styrke på ca. 60.000 mand i Bosnien-Herzegovina for at sikre aftalen implementering.

Styrken blev benævnt **Implementation FORce (IFOR)**, men pr. 20 december 1996 ændredes betegnelsen til **Stabilization FORce (SFOR)** og der skete samtidig en reduktion af styrken til ca. 30.000 mand.

Styrken består i hovedsagen af tre divisioner fra henholdsvis England, Frankrig og USA, med forstærkninger fra mange andre lande. De nordiske lande oprettede efter anmodning således en brigade til indsættelse som en del af den amerikanske Division. Denne division består i øvrigt af amerikanske, russiske og tyrkiske enheder.

Den nordisk-polske kampgruppe/Multinational Division (Nord) (NPBG/MND(N))

NPBG/MND(N) er etableret ved årsskiftet 1999/2000, som følge af en større reduktion af styrkerne ved SFOR, hvor bl.a. brigadeniveauet blev fjernet fra organisationen.

For de danske enheder i den nordisk-polske brigade medførte organisationsændringen, at hovedkvarterkompagniet blev fjernet fra organisationen, og den danske bataljon (DANBN) blev multinational med den nye betegnelse **Nordic Polish Battle Group/MultiNational Division (North), NPBG/MND(N)/SFOR**, med troppebidragydere fra samme nationer, som indgik i den nordisk-polske brigade.

Endvidere blev det nationale støtteelement (**National Support Element (NSE/SFOR)**) i Ungarn nedlagt og integreret i NPBG/MND(N)/SFOR.

De enkelte nationer i NPBG/MND(N)/SFOR har bidraget til styrken med følgende (cirkatal):

Danmark:	395
Polen:	301
Finland:	119
Baltikum:	79
Norge:	47
Sverige:	34

NPBG/MND(N)/SFOR består af:

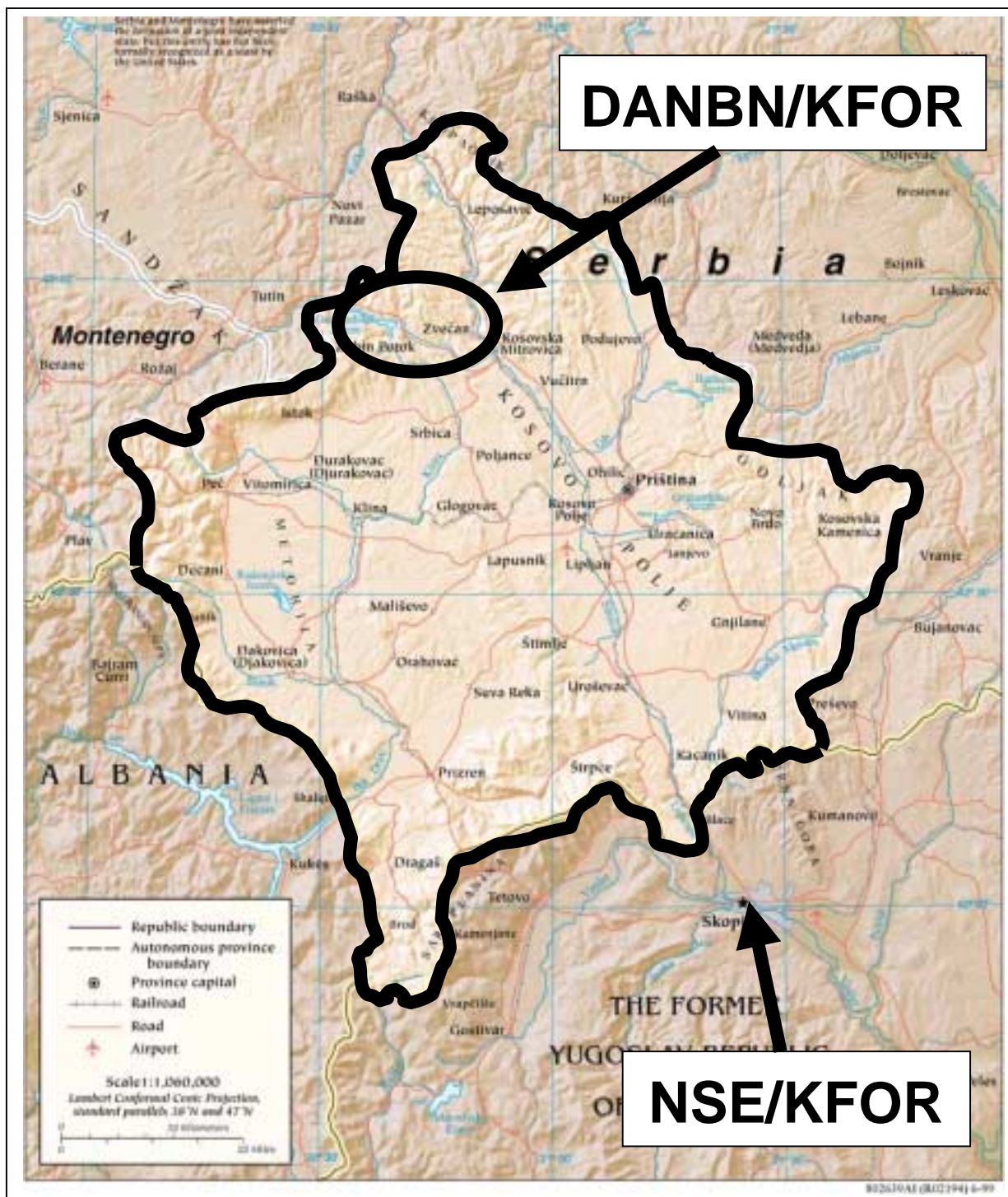
- En stab og et stabskompagni (HQ & HQ-COY) (multinational)
- to infanterikompagnier (polske)
- en kampvognseskadron (C-SQN) (dansk)
- en spejdereskadron (dansk)
- en spejdereskadron (baltisk)
- et logistikkompagni (LOGCOY) (multinational)
- en MP-delning (multinational)
- en CIMIC-delning (multinational) (civilt-militært samarbejde)

I flere år har personel fra de baltiske lande været integreret i bataljonen, som led i disse landes introduktion til det internationale samarbejde med fredsstøttende operationer.

Det baltiske kontingent benævnes samlet **BALTCON**.

NSE opgaver er bl.a. at foretage lokalindkøb til enhederne i NPBG/MND(N)/SFOR, samt at føre regnskab med ind- og udbetalinger mellem de enkelte nationer.

NATO's Kosovo Force (KFOR)

Folketinget vedtog 17 JUN 1999, at stille danske militære styrker til rådighed for en NATO-ledet multinational styrke til indsættelse i Kosovo efter indgåelse af en fredsftale mellem de stridende parter og det internationale samfund.

Den multinationale styrke består af ca. 55.000 mand og benævnes **Kosovo FORCE (KFOR)**.

Styrken er underlagt SACEUR, og indsatsområdet for den samlede styrke, omfatter Kosovo's land- og luftterritorium.

Det danske bidrag blev formeret 05 JUL 1999 ved en delvis aktivering af Den Danske Internationale Brigade (DIB), og underlægges en fransk brigade (French Framework Brigade), hvori tillige indgår russiske, arabiske og belgiske enheder.

Opgaven for det danske styrkebidrag under KFOR (DANCON/KFOR) bliver af fredsskabende karakter, med mulighed for følgende indsættelsesmåder:

- Tilstedeværelse
- Overvågningsoperationer
- Sikringsoperationer
- Styrkeadskillelse
- Opklaringsoperationer
- Åbning og opretholdelse af ruter, herunder eskortering, og
- Hjelpeoperationer

DANBN ansvarsområde ligger i den nordvestlige del af Kosovo i kommunen Zubin Potok, der mod nord grænser op til Serbien

Bataljonen skal i sit ansvarsområde sikre, at fredsaftalerne henholdsvis mellem NATO og Serbien samt mellem NATO og den lokale militshær (UCK) overholdes, herunder sørge for at Kosovo-albanerne kan vende tilbage uden overgreb fra den serbiske befolkning, og at serberne kan forblive uden overgreb fra UCK eller Kosovo-albanerne. Endvidere skal DANBN være med til at støtte FN's humanitære indsats samt hjælpe med til, at FN kan genetablere lov og orden.

Opgaven løses ved at opstille kontrolposter (checkpoints (CP)) og mobile observationsposter (MOB), hvorfra de forskellige befolkningsgruppers bevægelser kan overvåges.

Der anvendes ligeledes kørende og gående patruljer til overvågning af terræn, der ikke kan overvåges fra CP'erne og MOB'erne.

På trods af massiv indsats fra det internationale samfund findes der stadig grupper i randområderne i Kosovo på begge sider af den etniske skillelinie, som på grund af ødelagt infrastruktur ikke får del i den hjælp, og som lider decideret nød.

Denne nød er en af de medvirkende årsager til den fortsatte konflikt i området.

Dækningen af basale behov samtidigt hos begge parter er væsentligt for opnåelse af fred på lang sigt.

DANBN løser opgaven i de øde bjergegne under anvendelse af sanitetsdelingen, som udsendes på Joint Patrols for at opsøge de nødlidende og uddele pakker med f.eks. mad, tøj og medicin, og samtidig give mulighed for ydelse af nødvendig lægehjælp.

DANBN håber med denne indsats, at kunne yde et væsentligt bidrag til opnåelse af en varig fred og forståelse befolkningsgrupperne imellem.

Den danske bataljon (DANBN/KFOR) er en DIB-aktiveret bataljon og består af:

- En stab og et stabskompagni (ST & STKMP/DANBN/KFOR)
- et pansret motoriseret infanterikompani (PNMOTINFKMP/DANBN/KFOR)
- en spejdereskadron (SPJESK/DANBN/KFOR)
- en militærpolitisektion (MPSEK/DANBN/KFOR)

Det danske element ved KFOR (DANELM/KFOR)

Består af stabsofficerer (enkeltpersoner), der indgår i det overordnede hovedkvarter/KFOR, samt i den franske brigadestab.

I starten af 2001 opstiller Joint Headquarters North (Stavanger) og Joint Headquarters North East (Karup) staben ved Headquarters/KFOR. Heri indgår ca. 150 danskere, fordelt i HQ/KFOR (MAIN) i Pristina, og HQ/KFOR (REAR) i Skopje.

National Support Element (NSE/KFOR)

Til støtte for forsyningstjenesten er der blevet oprettet en speciel enhed kaldet National Support Element (NSE).

NSE er stationeret i den militære del af Skopje Airport (Petrovec) i Makedonien, sammen med det franske NSE.

NSE opgaver er bl.a. at foretage lokalindkøb til DANCON/KFOR, samt at føre regnskab med ind- og udbetalinger fra de øvrige nationer, i forbindelse med køb og salg af fx reservedele.

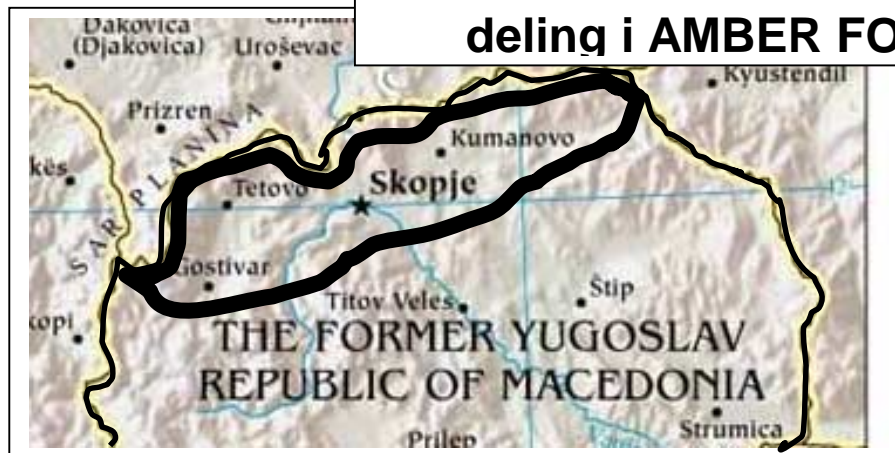
NATOs Operation ”AMBER FOX”

Folketinget vedtog 09 OKT 2001, at stille danske militære styrker stilles til rådighed for en NATO-indsats i Makedonien. De danske militære styrker udsendes for at medvirke til at støtte sikkerheden for de internationale observatører, der er udstationeret i Makedonien som led i gennemførelsen af fredsaftalen mellem de makedonske parter. NATO-styrken indsættes efter anmodning fra den makedonske regering og er endosseret af FN's sikkerhedsråd med resolution 1371 af 26. september 2001.

Task Force AMBER FOX er den militære enhed som skal følge op på operation ESSENTIAL HARVEST (våbenindsamling), som fandt sted i august og september i år. Det danske styrkebidrag består af en Spejderdeling fra den lette Opklaringseskadron ved Gardehusarregimentet. Til daglig er enheden stationeret på Bornholm. Eskadronen er en del af NATO's hurtige reaktionsstyrker og har tidligere være udsendt på Balkan i to omgange; senest i Albanien i 1999, hvor den var under Italiensk kommando og som hovedopgave havde at eskortere flygtninge. Alle opgaver for Spejderdelingen i denne nye mission er endnu ikke defineret i detaljer, men beskyttelse af OSCE's og EU's observatører er en af hovedopgaverne. Spejderdelingen vil blive stationeret i en etableret NATO-lejr i udkanten af Skopje og vil logistisk blive støttet af det danske Nationale Støtteelement, som er placeret få minutters kørsel derfra. Operationsområdet vil derfor primært være grænseområdet til Kosovo i den nordlige del af Makedonien. Spejderdelingen vil organisatorisk indgå i en tysk ledet multinational bataljon, sammen med bl. a. et italiensk og et fransk kompagni. Udover spejderdelingen vil der også blive udsendt et mindre antal stabsofficerer til Hovedkvarteret for AMBER FOX, ligesom det Danske Støtteelement i Skopje vil blive forstærket til støtte for delingen.

Det danske bidrag er på i alt. 40 mand.

**Det primære operations-
område for den danske
deling i AMBER FOX**

Den udsendte soldat og familien

Hvordan klarer familien sig, og hvordan kan den udsendte og familien støtte hinanden ?

Forsvarets psykologer har i de sidste par år interesseret sig meget for dette område og har i den forbindelse foretaget nogle undersøgelser med medvirken af hjemsendte soldater fra det tidligere Jugoslavien og deres pårørende.

Psykologisk Afdeling har endvidere udarbejdet tre pjecer, der alle informerer om de tanker, problemer eller reaktioner der erfaringsmæssigt kan opstå hos såvel den udsendte som de pårørende derhjemme.

De tre pjecers formål er, at forberede såvel den udsendte som de pårørende på dette og gennem eksempler og gode råd til begge at gøre udsendelsen før, under og efter så let som muligt.

- **Når du sendes ud ...**,
der udleveres til soldaterne inden de skal udsendes, og
- **Mens I er væk fra hinanden ...**,
der udleveres til de pårørende inden udsendelsen, og
- **Når du kommer hjem ...**
der udleveres til såvel soldater som pårørende.

I dette afsnit informeres der kort om nogle af de mentale forberedelser samt om gode råd og praktiske forhold for såvel den udsendte som de pårørende før og under udsendelsen.

Før udsendelsen

Forbered og informer familie og venner.

De nærmeste pårørende vil gerne vide så meget som muligt om:

- hvad skal den udsendte foretage sig,
- hvad er hans vigtigste opgaver,
- hvordan er leved forholdene i området og
- hvordan er forholdene i området.

Forbered det praktiske.

Forbered alt det praktiske omkring dagligdagen for at sikre at familiens hverdag derhjemme bliver berørt så lidt som muligt. Især kan børn være meget følsomme overfor forandringer i deres hverdag.

Lav en liste over, hvilke ting andre bliver nødt til at tage sig af.

Overvej om forsikringer m.m. er dækkende og om der eventuelt skal skrives et testamente? Dette er især vigtigt, hvis man lever papirløst og der også er børn i forholdet!

Forbered den ændrede hverdag derhjemme.

For dem, der skal blive hjemme, er det vigtigt at overveje, hvad tiden skal bruges til, og om man eventuelt skal genoptage gamle interesser og fritidsinteresser.

Husk at informere skolen, fritidshjemmet, børnehaven og eventuelt de klubber, børnene måtte være medlem af, om at deres far/mor skal udsendes, således at man her kan være forberedt, hvis børnene opfører sig anderledes end de plejer. Det kan anbefales at prøve at få tilladelse til eventuelt at holde et lille foredrag i klassen, børnehaven etc.

Under udsendelsen

Bevar kontakten til soldaten/hjemmet.

Det betyder utroligt meget for den udsendte at få brev hjemmefra. Det er vigtigt for den udsendte at opleve, at livet går videre, men husk også, at hvis der sker ting i hverdagen, som den udsendte alligevel ikke kan gøre noget ved lige nu, og som måske vil give anledning til bekymring - for eksempel at lille Peter har knækket en fortand - så overvej, om det er nødvendigt at fortælle om det. Vent til tanden er lavet, så er der noget positivt at skrive om.

Det kan i den forbindelse (som pårørende) være bedre at tale med familie, venner og bekendte om sagen, og på den måde få "læst af" og få den hjælp, der er brug for her og nu.

Som udsendt er der helt sikkert oplevelser, som man gerne vil dele med nogen og under alle omstændigheder sine kære. Til støtte herfor er det en god ide at skrive dagbog, for når man er hjemme igen, er det rart at have noget at fortælle ud fra. Samtidig kan dagbogen virke som en slags "sjælesørger", mens man er ude i missionen.

Bevar kontakten til venner og bekendte.

Skriv til dem om dine oplevelser på godt og ondt. Giv brevene numre, så er det lettere for modtageren at referere til senere. Det er også meget vigtigt at huske højtidsdagene - det plejer du jo. Lav en liste med dem alle på.

Hvis det som pårørende ikke er nok at tale med familie, venner og kollegaer - så lav eventuelt en samtalegruppe sammen med andre ligestillede.

Hvilken støtte kan du så få af forsvaret?

Der kan naturligvis være situationer, hvor dine kræfter og venners og familiens hjælp ikke rækker til. Så har du mulighed for at få råd og vejledning fra forsvarets socialrådgivere og krisepsykologer.

Socialrådgiverne kan hjælpe dig enten direkte eller ved at henvise til andre myndigheder. Forsvarets Oplysnings- og Velfærdstjeneste, der er socialrådgivernes hovedkvarter, har udpeget en medarbejder til at være koordinator for de danske kontingenter i Bosnien og Kosovo. Socialrådgiverne kan du nå ved at ringe til:

Forsvarets Oplysnings- og Velfærdstjeneste,
tlf. 39 15 13 00

Hvis dit eller måske børnenes problem er, at I ikke kan bære situationen følelsesmæssigt, kan I få kontakt med en psykolog ved at ringe til:

Forsvarets Center for Lederskab,
Psykologisk Afdeling,
tlf. 39 15 19 00
(indenfor almindelig arbejdstid)

tlf. 40 78 77 30
(man – fre: 1900 – 2100 / lør – søn: 1300 - 1500)

og bede om at tale med en af krisepsykologerne.

For de udsendte soldater gælder der, at de alle har mulighed for at tale med en feltpræst, en læge eller en sygeplejerske.

Der er en feltpræst, læge og sygeplejerske ved bataljonerne i Bosnien og i Kosovo.

Psykisk overlevelse

Den normale stressreaktion

En soldat vil i en krigs- eller krigslignende mission altid være udsat for et psykisk stress. Dette er en naturlig følge af en tjeneste, der indeholder momenter, som er uvante og som selv den mest realistiske træning ikke kan afspejle. Dette stress er naturligt, fordi det medvirker til at opbygge den nødvendige fysiske styrke og psykiske reaktionsevne, der er en forudsætning for at han kan løse sine opgaver. Dette stress mærkes normalt ikke direkte. Det giver ingen iøjnefaldende symptomer og måske opleves det endda positivt.

Tilværelsen bliver mere spændende, man føler, at man udretter noget, og at man kan yde noget, hvis det skulle blive påkrævet.

Det er muligt at koble af fra dette naturlige stress. Ofte vil man blot være noget mere træt om aftenen, og man sover godt.

Hvis situationen er uændret gennem længere tid, vil stressreaktionen aftage og kan afløses af en tilstand, hvor kedsomhed bliver et problem. Man opfatter sin indsats som unødvendig, man ophører med at tage nye initiativer. Den ene dag forløber som den foregående, man bliver sløv og måske irriteret.

Denne reaktion er velkendt. Den er yderst alvorlig og skal forebygges og bekæmpes med alle midler, fordi den nedsætter evnen til at reagere, hvis det pludselig er påkrævet.

Symptomerne er ofte tiltagende sløvhed. Man sløjer af, og de daglige rutinefunktioner bliver udført overfladisk. Der opstår let irritation, og man bliver mere opmærksom på andres små fejl. Selv mindre uoverensstemmelser kan udvikle sig til voldsomme skænderier, der ofte ikke har nogen virkelig baggrund.

Den enkelte kan have tendens til at synke ned i sig selv, og gruble over sig selv og personlige problemer.

Stærk hjemve er ikke usædvanlig.

Kedsomhed skal brydes. Det kan være svært, men den enkelte kan og skal bidrage. Ofte vil det være godt, hvis man selv skaber sig en situation, der medfører et vist fysisk og psykisk stress. Sport er et godt middel, der bryder det daglige trummerum. Man opfatter hinanden på en ny måde, og man mærker selv, at den trælse tilværelse brydes. Sport medvirker også til at øge kammeratskabet, og den enkelte vil have sværere ved at isolere sig.

Kammeratskab

Et godt kammeratskab er en af de bedste forudsætninger for at holde sig fysisk og psykisk i topform. Et godt kammeratskab medvirker til gensidig støtte og gensidig forståelse. Det er velkendt, at psykiske problemer har sværere ved at opstå i et lille tæt samfund. Her kan man støtte hinanden, og man lærer hinanden så godt at kende, at man ikke så let bliver isoleret og føler ensomhed.

Man lærer at dele sine oplevelser med andre. Både de gode oplevelser, men måske endnu mere vigtigt også de triste og ubehagelige. Selv den stærkeste kan komme i en situation, hvor han eller hun har behov for støtte, forståelse og hjælp. Det kan være kedelige meddelelser hjemmefra, bekymringer over, hvorledes det går derhjemme og så videre.

Kammeratskab er her det bedste middel.

Men kammeratskaber ikke noget passivt, man bare kommer ind i. Det skal vokse ved, at man også skal se på den anden og hans behov. I en enhed med et godt kammeratskab viser dette sig ofte meget tydeligt. Alle er med til at hjælpe alle - for det fælles bedste. En hjælpende hånd til en kammerat hjælper mere end blot kammeraten.

Kampstress

Soldater i kamp er udsat for en meget stor stresspåvirkning. Historien har givet denne form for stress forskellige navne. Mest kendt er nok udtrykket "granat-chock". I dag ved vi, at der er tale om resultatet af længere eller kortere tids meget kraftig påvirkning, ofte forbundet med legemlig udmattelse.

Det moderne udtryk er COMBAT eller BATTLE FATIGUE eller ACUTE STRESS SYNDROME.

Det klassiske forløb er, at mennesket, der har været udsat for stress pludselig ændrer opførsel, optræder utilregneligt og kan ikke bringes til fornuft. Ofte viser symptomerne sig dog over en længere periode og kan være svære at skelne fra almindelige træthedssymptomer. Den ramte bliver urolig, kan ikke sove eller hvile, når han ellers har lejlighed til det, og han bliver svær at omgås.

Symptomer på kamptræthed

Nogle af disse symptomer kender de fleste mennesker i større eller mindre grad fra stress i det daglige liv. I kampsituationen bliver de samme symptomer blot stærkere. I lettere form er de normale for alle i en stresssituation, men det er vigtigt at kunne erkende dem hos sig selv eller hos en kammerat, da udviklingen af alvorligere følger så måske kan standses.

Fysiske reaktioner

- Muskelspændinger, smerter i kroppen, muskelsitren og rysten på hænderne.
- Overfølsomhed over for pludselige lyde.
- Koldsved. Munden føles tør. Bleg hud. Besvær med at fokusere øjnene.
- Hjertebanken. Fornemmelse at have svært ved rigtigt at kunne trække vejret igennem. I sværere tilfælde fornemmelse af snurren i fingrene.
- Krampe eller stivhed i fingre og armmuskler.
- Maveuro, eventuelt opkastninger.
- Diarre eller forstoppelse.
- Ufrivillig afføring eller urinafgang ved pludselig fare.
- Træthed, stigende til udmattelse. Fornemmelse af næsten ikke at kunne bevæge sig.
- Fjernhed i blikket.

Psykiske reaktioner

- Ængstelse, bekymring, "venter at det værste skal ske".
- Irritabilitet, sværger, beklagende tone, bliver let træt.
- Besvær med at koncentrere sig. Glemsom.
- Holder sig for sig selv. Deltager ikke i fællesskabet.
- Søvnbesvær. Mareridt.
- Sørgelig til mode. Grædende.
- Har svært ved at få tingene til at fungere.
- Vredladen. Føler sig svigtet af sine ledere og andre i enheden.
- Mister selvtilliden og troen på kammeraterne i enheden.

Disse symptomer er tidlige symptomer på kampræthed. I en stresset situation vil alle have nogle af dem. De er menneskets normale reaktion på stærkt stress. Men de skal imødegås, så de ikke udvikler sig i en sådan grad, at man bliver ude af stand til at fungere hensigtsmæssigt og dermed ude af stand til at løse sin opgave.

Forebyggelse af kampræthed hos dig selv og dine kammerater.

- Sørg for at bevare ro og overblik over din egen situation, så du har en fornemmelse af, hvorledes denne kan udvikle sig.
- Koncentrer dig om den direkte foreliggende opgave.
- Fortsæt de almindelige rutiner. Gennemfør kendte opgaver som eftersyn af våben med mere.
- Søg at være positiv med hensyn til de direkte foreliggende opgaver.
- Hvis symptomerne synes at få overhånd, så søg at styre dine legemlige funktioner. Tag et dybt bevidst åndedræt. Løft skuldrene op omkring halsen for at mindske muskelspænding.
- Husk på, at kampræthed er en normal reaktion, som du selv kan lette. det kan hjælpe at spøge lidt med det.
- Hold dig sammen med kammeraterne. Snak sammen.
- Sørg for at holde dig så godt orienteret som muligt om den almindelige situation. Lad være med at gætte vildt, tro ikke på rygter.
- Når omstændighederne tillader det:
  - Drik rigeligt med væske. Del med dine kammerater. Undgå alkohol, det vil kun øge dine problemer.
  - Tilbered mad og spis sammen med dine kammerater.
  - Søg legemlig komfort i den udstrækning forholdene tillader det. Sørg for ikke at komme til at fryse i kulde eller blive overophedet i varme.
  - Pas på den personlige hygiejne. Sørg for at blive vasket, barberet med mere, det øger selvrespekten.
- Sørg for at få søvn. Et menneske kan klare sig i lange tider med mellem fire og fem timers søvn i døgnet. Den søvn, man får tidligt om morgenen (mellem klokken 0100 og 0400) er den vigtigste. Tillader situationen ikke, at man får sammenhængende søvn, så tag et blund. Selv et blund på et par minutter kan rette situationen op.

- Snak med kammeraterne om det, der sker. Hvis man har været "lidt langt ude" i sin kamptræthed, så skjul det ikke, men snak med de andre om det. Det hjælper også dem mod kamptrætheden. Klar misforståelser ud. Se at finde ud af, hvad du og de andre kan lære af det, der er sket.
- Del dine bekymringer, det letter, og det hjælper også de andre med at klare deres situation.
- Når du ikke hviler, så hold dig beskæftiget med din personlige udrustning, materiel med mere. Det afleder fra de øjeblikkelige bekymringer.

Sammenfatning:

Der er mange former for stress under en militær aktion. Selv den stærkeste kan udvikle så alvorlige symptomer på kamptræthed, at det bliver et problem for kammeraterne.

Kamptræthed er en normal reaktion og udgør ikke en sygdom. Symptomerne forsvinder med hvile, men de kan undertiden være så svære, at den kamptrætte må forlade enheden og søge lægehjælp for at få den nødvendige hvile.

Fortæl den ramte, at man regner med ham og venter ham tilbage så snart som muligt. Når han kommer, skal han hurtigst muligt tilbage til sin tidligere rolle. Han er fuldt kampklar igen.

De samme symptomer, som findes ved kamptræthed, kan også opstå nogen tid efter de egentlige begivenheder. Dette er også en normal reaktion.

Gidseltagning

Gidseltagning har været kendt siden oldtiden. I vore dage har det fået fornyet aktualitet. Afsnittet herunder har til formål at informere den udsendte om faren og forskellige handlemåder samt at orientere pårørende om emnet.

Gidseltagning kan have forskellige formål. Det kan være som led i en terrorhandling, eller det kan være for at opnå et bestemt politisk eller militært mål.

I Golfkrigen kom et nyt aspekt til. Gidsler blev anvendt som "levende skjold" for at beskytte vigtige anlæg mod bombardement. Tilsvarende taktik har været anvendt overfor FN-personel under konflikten i det tidligere Jugoslavien.

Gidslet er at opfatte som en handelsvare:

"Hvis du følger vore krav, vil der ikke ske gidslet noget. Hvis ikke, er det dig, der tager beslutningen, og dermed er gidslernes skæbne i din hånd".

Gidselvåbnet er et billigt våben med stor effekt. Især har gidseltagninger stor effekt på den offentlige mening. Alle fordømmer anvendelsen af gidselvåbnet. Gidsler betragtes som uskyldige ofre, og det er en meget svær beslutning at bringe uskyldige mennesker i en farlig situation.

Den, der tager gidslerne, ønsker kun, at der ikke sker dem noget. Gidseltageren ved, at hvis der sker gidslerne noget, så er det ham, der først bliver fordømt.

Gidseltagning er forbudt efter Genevekonventionerne, men disse konventioner gælder kun for nationer, der har ratificeret dem. I de fleste moderne konflikter er den ene part som oftest ikke en nation, men en befolkningsgruppe (ofte med en fanatisk holdning), der selv er parat til at sætte alt - også livet - på spil for at nå sit mål.

Danske soldater, der deltager i fredsbevarende missioner, kan komme i den situation, at de bliver ofre for gidseltagning.

I mange fredsbevarende missioner vil soldaten være let bevæbnet, idet det ikke er hensigten, at han skal kæmpe. Han skal med sin tilstedeværelse forhindre andre i at kæmpe. Militært set vil soldaten derfor ofte være meget svagere end de styrker, der er omkring ham, og allerede fra begyndelsen er han på en måde en slags gidsel. De stridende parter forhindres i at nå militære mål, medmindre

de vil skade de enheder, der er placeret mellem dem.

Gidselsituationen

Soldaten eller enheden, der bliver taget som gidsel, skal vide, at han i denne situation er blevet et politisk handelsobjekt. Som gidsel er han af værdi for gidseltageren. Der vil derfor sjældent være nogen egentlig fjendtlighed mellem gidseltageren og gidslet. Gidslet er i en situation, hvor han er ude af stand til at handle. Han er teknisk set ikke krigsfange, men er mod sin vilje bragt i en situation, der har mange lighedspunkter med krigsfangens.

Gidselsituationen kan være meget forskellig. Gidslet skal vide, at hans skæbne er af største interesse for alle parter. For gidslet drejer det sig om at fastholde, at han selv som gidsel stadig er soldat med en opgave, og at han selv som gidsel skal fastholde dette. Hans forsvar i denne psykisk meget belastende situation skal opbygges på dette grundlag.

Som gidsel kan han være isoleret fra sine kammerater, eller han er stadig del af en enhed, også selv om denne har mistet sine muligheder for at bestemme selv.

Det isolerede gidsel vil føle sig meget presset. Han skal stole på, at man er i gang med at søge at få ham ud af situationen. Han må i sin opførsel over for gidseltagerne søge at vise, at selv om de i den aktuelle situation har overmagten, så er han stadig repræsentant for den enhed, han kommer fra.

Gidseltagerne er også pressede. De ved, at gidseltagning er at spille højt spil. De ved, at deres handling umiddelbart fordømmes. Den gidseltagne skal søge at udnytte denne situation. Han skal søge at vise, at han personligt ikke betragter gidseltageren som sin fjende. Han skal på det mere personlige plan søge at få bevogteren til at respektere sig og søge at vise ham, at han også forstår gidseltagerens problem.

Gidslets muligheder ligger i at få et så godt forhold til gidseltageren som muligt. Gidslet skal være korrekt i sin optræden. Gidslet opnår intet ved at være fjendtligt indstillet. Den eneste modstand, han kan anvende, er at vise gidseltageren, at han stadig er soldat og forventer at blive behandlet som sådan.

Gidseltageren vil som hovedregel behandle gidslet efter omstændighederne godt. Han ved, at gidseltagningen er et led i et psykologisk spil. Mishandler han

gidslet, eller behandler han det dårligt, svækker han sine muligheder for at nå sit mål.

Gidseltageren vil ofte søge at påvirke gidslerne, således at han søger at overbevise dem om sin sag. Det kan i en sådan situation være med til at lette situationen ikke at optræde fjendtligt, men blot høfligt og korrekt. En diskussion vil sjældent føre noget med sig. Søg at undgå at komme til at optræde i et større forum. Hvis man bliver tvunget til at optræde foran TV, så fasthold streng neutralitet. Søg at skabe respekt omkring dig ved korrekt militær optræden - det er dit bedste forsvar i en meget vanskelig situation. Men det vil endvidere give dig de bedste muligheder for at modstå det psykiske pres, som gidselsituationen indebærer.

Er man flere gidsler sammen, så oprethold disciplinen. Betragt jer som en enhed under kommando af jeres egne. Er der befalingsmænd i gruppen, skal de vedblive at være ledere. Er der ikke befalingsmænd, eller er disse blevet skilt ud fra gruppen, så udpeg en leder, og støt jer selv ved at følge ham. I mere officielle forhold er denne leder jeres talsmand. Lad gidseltagerne få respekt for jer som professionelle soldater. Det er det, han bedst vil kunne forstå. På den måde skaber i respekt for jer selv i en situation, hvor bevarelse af selvrespekten er en del af overlevelsen - eller rettere gennemlevelsen af en meget svær tid.

Psykisk modstandskraft

I en gidselsituation er det vigtigste at holde modet oppe. En af de bedste modforholdsregler er at udnytte den støtte, man har hos hinanden. Sammenhold og kammeratskab er det bedste forsvar. Hjælp hinanden - Støt hinanden.

Du kan gøre meget selv for, fysisk og psykisk, at komme bedst muligt igennem en gidselsituation.

Forsøg derfor at efterleve nedenstående hvis uheldet er ude:

Som gidsel - husk at du er soldat. Optræd som soldat. Det skaber respekt og øger din selvrespekt.

Sørg for at din påklædning er så soldatermæssig som mulig under de givne omstændigheder.

Sørg for at holde den personlige hygiejne så god som forholdene overhovedet tillader.

Gennemfør et dagligt fysisk træningsprogram. Din styrke og din modstandskraft er også afhængig af din fysiske tilstand. Brug eventuelt det almindelige opvarmningsprogram.

Udpeg en leder. Henvis til ham i alvorligere stridsspørgsmål.

Selv om du er isoleret fra dine kammerater, så søg at skabe respekt ved din personlige optræden. Betragt gidseltageren som soldat - om end af en anden opfattelse.

Vis gidseltageren den fornødne ydre respekt. Søg at komme i kontakt med ham på det personlige og fælles menneskelige plan. Vis at i har overskud til at behandle også hans problemer. Tak ham for eventuelle lettelser i jeres situation.

Debriefing efter løsning af militære opgaver

Efter gennemførelse af en militær opgave, der har medført et alvorligt stress, er der behov for at stresset løsnes, og eventuelle spørgsmål afklares.

Deltagerne i en opgave, der har medført stress og fare, har hver for sig kun set en del af operationen, og de har ikke en klar fornemmelse eller forståelse for, hvad der er sket andre steder.

Alle vil efter en sådan mission have behov for at snakke om begivenhederne. Denne første debriefing gennemføres indenfor den enkelte militære enhed under ledelse af gruppefører, delingsfører eller kompagnichef. Her gennemgår man missionen, så alle får et klart billede af, hvad der er sket. Det er vigtigt, at man får afklaret eventuelle misforståelser. Dette hjælper med til at spænde af. Et godt kammeratskab i enheden er en vigtig faktor.

Efter løsning af en opgave, der har medført stressede situationer, skal man efter opgavens løsning sludre begivenhederne igennem.

Det er vigtigt, at man ikke holder sine oplevelser for sig selv, men at man drøfter dem igennem med de andre, der har været med.

Debriefing ved hjemsendelse fra mission

Ved hjemsendelse fra større missioner gennemføres en debriefing. Dette sikrer, at den enkelte får mulighed for at få et mere afbalanceret forhold til oplevelserne og derved også indstilles på at skulle vende tilbage til en helt anden og ofte meget fredeligere tilværelse. Denne debriefing gennemføres ofte for hele enheden.

Nogle vil have behov for yderligere hjælp efter hjemkomst. I forsvaret sikres dette i et samarbejde mellem Forsvarets Sundhedstjeneste og Psykologisk Afdeling under Forsvarets Center for Lederskab.

Praktiske forhold for den udsendte

Når man skal være væk fra sin hverdag i 6 måneder er er man nød til at tænke en tilsvarende periode frem og iværksætte forberedelser således at man ikke skal tænke på en masse praktiske ting mens man er væk.

Man kan med fordel lave sig en tjek-liste over alle de ting man skal have ordnet inden udsendelsen.

Herunder er listet en række eksempler på praktiske gøremål, hvor forberedelser inden afrejse kan være nødvendige:

- Træf aftale med banken. Udsted en fuldmagt til den, der kan hæve på din konto.
- Træf aftale med kommunen om udsættelse af indlevering af selvangivelse m.m.
- Gyldigt pas skal medbringes. Kontroller, at passet er gyldigt i hele udsendelsesperioden.
- Medbring det offentlige sygesikringsbevis.
- Medbring DANKORT eller evt. checkhæfte, idet man kan hæve på DANKORT og indløse egne checks ved den udsendte regnskabsfører. Ved større enheder er der on-line terminaler til hævning på DANKORT, og der kan hæves større beløb på teleterminalerne, end der kan indløses ved checks. Et VISA/DANKORT kan ofte bruges i eller i nærheden af indsatsområdet. For det personel, der ikke har DANKORT/check, kan der – inden udsendelse – træffes aftale med tjenestestedet om overførsel af et fast beløb af hjemmelønnen, til udbetaling i missionsområdet.
- Træf aftale med fagforeningen/arbejdsløshedskassen, så du er sikker på at være dækket ind, når du kommer hjem.
- Træf aftale med familie eller venner vedrørende pasning (tilsyn) af hus eller lejlighed.
- Husk eventuel specialmedicin. F.eks. allergimedicin - der er meget vold-

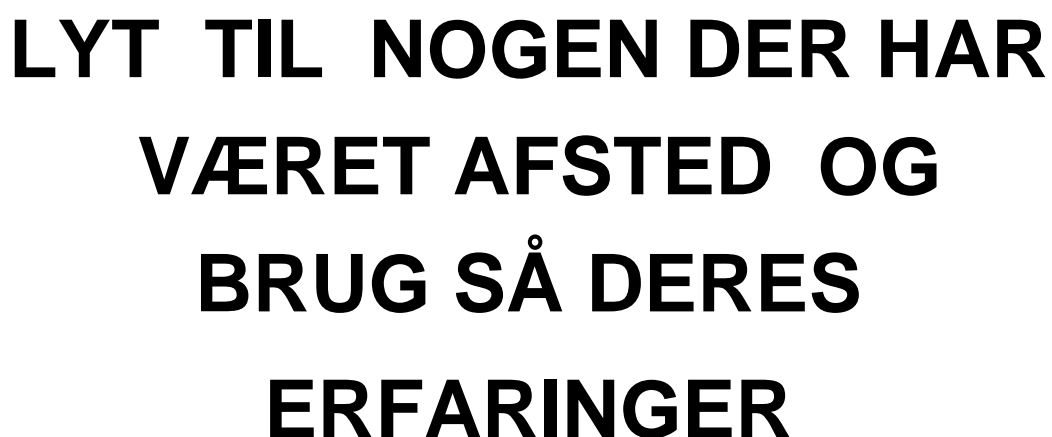
somme påvirkninger i forårs- og sommermånederne for folk, der lider af høfeber og det kan ikke forventes, at infirmeriet ved den udsendte enhed har den medicin, du er vant til.

Her er en liste over ting, der med fordel kan medbringes - blandt andet fordi det er nemmere at medbringe dem, end at få dem eftersendt.

Tag civilt vintertøj/sommertøj med, og gør - afhængig af årstiden - det modsatte klar til eventuel eftersendelse og medbring derudover gerne yderligere:

- Vækkeur til at trække op eller batteridrevet, reservebriller eller ekstra kontaktlinser, lygte, vitaminpiller, allergimedisin, dagbog, sygesikringsbevis, kortbølgeradio, alm. civile sko, løbesko, batterier til armbåndsur, kalender/og eller lommebog, adresser og telefonnumre på pårørende.

Det skal bemærkes, at forsvaret kun erstatter private ejendele op til kr. 6.000, og kun såfremt tabet eller beskadigelsen af ejendele skyldes krigen i området eller at forsvaret har handlet ansvarspådragende (begået fejl eller udvist forsømmelighed)

**LYT TIL NOGEN DER HAR
VÆRET AFSTED OG
BRUG SÅ DERES
ERFARINGER**

Hvis du kommer til skade ...

Hvis du kommer til skade, mens du er udsendt til tjeneste i udlandet, kan du evt. få udbetalt erstatning. Forsikringsordningerne er mange og indviklede, men i det følgende vil der blive givet et overblik over de forskellige erstatninger/godtgørelser, som kan komme på tale.

Hvis uheldet er ude, vil du blive behandlet på det danske infirmeri, hvor der vil være læge og sygeplejerske tilstede. Din enhed vil underrette dine pårørende, Hærens Operative Kommando (HOK) og Det Danske Internationale Logistikcenter (DANILOG).

Tjenestestedet stiller i øvrigt en kontaktperson til rådighed, som bl.a. vil sørge for, at dine pårørende kan komme i kontakt med dig. Hvis du ønsker det, vil kontaktpersonen også hjælpe dig med forskellige ansøgninger om erstatning m.v., ligesom han kan hjælpe dig med at få afklaret dine fremtidige muligheder i forsvaret.

Lov om sikring mod følger af arbejdsskade:

Hvis du kommer til skade i tjenesten anmelder DANILOG din skade til Forsvarets Forsikrings- og Erstatningskontor og såfremt skaden anerkendes som arbejdsskade kan du ifølge lov om sikring mod følger af arbejdsskade kan du opnå erstatning/godtgørelse for følgende :

- **Tab af erhvervsevne:**
(Der ydes her ingen erstatning, hvis méngraden er under 15%).
- **Varigt mén:**
(Der ydes dog ingen godtgørelse, hvis méngraden er under 5%.)
- **Betaling af udgifter til sygebehandling, optræning og hjælpemidler.**
(Ydes så længe behandlingen kan antages at have helbredende effekt på arbejdsskadens følger).

Hvis der er tale om dødsfald, og såfremt dødsfaldet anerkendes som arbejdsskade, kan din familie opnå erstatning/godtgørelse for følgende :

- **Særligt overgangsbeløb ved dødsfald.**
- **Tab af forsørger:**
(Der ydes dog ingen erstatning, hvis du og din partner har levet sammen i mindre end 2 år.
For ægtefæller/registrerede partnere er der ingen tidsbegrænsninger, såfremt ægteskabet/registreringen er indgået inden arbejdsskaden).
- **Forsørgertab til børn:**

Forsvarets særlige erstatnings- og godtgørelsesordning:

Det er muligt- men meget svært - og dyrt - at tegne en privat forsikring, som giver dig erstatning, hvis du under tjenesten kommer til skade i et krise- eller krigsområde. Blandt andet derfor yder forsvaret en særlig erstatning/godtgørelse, der kommer til udbetaling i tilfælde af død eller varigt mén under eller som følge af tjenesten.

Godtgørelsen er afhængig af méngraden. Beløbene er følgende (2001-beløb):

- **Ved en méngrad på 100%: kr. 1.393.000**
(Der ydes ingen godtgørelse, hvis méngraden er under 5%)
- **Ved tab af forsørger ydes: kr. 929.000**
- **Ved tab af ikkeforsørger ydes: kr. 464.000**

Det er Forsvarskommandoen, der udbetaler erstatning/godtgørelse, mens Arbejdsskadestyrelsen fastsætter méngraden.

Andre ydelser:

Hvis du invalideres under tjenesten, så du ikke længere kan udføre dit erhverv, kan du modtage førtidspension. Pensionens størrelse er afhængig af dine øvrige pensionsordninger. Din kontaktperson og forsvarrets socialrådgiver vil hjælpe dig med ansøgningen, der skal sendes til de sociale myndigheder.

Ved dødsfald får din ægtefælle og børn under 18 år desuden et beløb (efterindtægt) svarende til din månedsløn i 1-3 måneder. Hvis skaden er sket som følge af tjenesten dog i seks måneder og hvis du er tjenestemand i tolv måneder.

Hvis du er "bonusberettiget" kan du ifølge din overenskomst opnå et særligt beløb, hvis skaden betyder, at du afskediges fra forsvaret. Beløbet er afhængig af méngraden og kan maksimalt udgøre kr. 80.000 i alt.

Ved dødsfald udbetales kr. 20.000 til hver person, som du har forsørgelsespligt overfor dog max. kr. 80.000 i alt.

Desuden kan FN-observatører, der kommer til skade i tjenesten, eventuelt få udbetalt et erstatningsbeløb fra FN i New York.

Pensionsmæssig sikring af udsendt personel:

I tilfælde af dødsfald eller invaliditet kan du eller dine pårørende desuden få udbetalt erstatning/godtgørelse afhængig af din pensionsordning - herunder kapital-, arbejdsmarkeds- eller tjenestemandspension.

Er du overenskomstansat og kommer til skade i tjenesten kan du desuden få udbetalt en supplerende løbende ydelse, svarende til det en tjenestemand i en tilsvarende situation og med tilsvarende lønanciennitet ville have opnået.

Betingelserne for at opnå denne ydelse er, at Arbejdsskadestyrelsen anerkender din skade som en arbejdsskade og at Arbejdsskadestyrelsen samtidig vurderer at du har haft et tab af erhvervsevne på minimum 15 %. Tillige skal der ske afskedigelse/kontraktophævelse som følge af tilskadekomsten. Denne ydelse er skattepligtig.

Erstatningsansvarsloven:

Ud over de nævnte erstatningsordninger kan du gøre erstatningskrav gældende over for forsvaret, hvis det vurderes, at forsvaret eller en ansat i forsvaret, ved fejl eller forsømmelighed har været skyld i skaden. Det betyder, at uheldet ikke må kunne betragtes som hændeligt. Der kan blandt andet blive tale om godtgørelse for svie og smerte, tabt arbejdsfortjeneste eller andet økonomisk tab som følge af skaden - herunder mindre tab og beskadigelse af dine private ejendele.

Andre forsikringer:

I visse situationer kan der også udbetales beløb fra statens gruppelivsforsikring samt eventuelle forsikringer i dit fagforbund. Fælles for disse forsikringer - og private forsikringer - er dog, at de oftest ikke dækker, hvis skaden er sket som følge af krigshandlinger eller de krigslignende forhold i området. Ret derfor altid henvendelse til dit forsikringsselskab for at høre nærmere.

Ekstraordinære godtgørelser:

Er du kommet til skade efter den 14 AUG 1996 udbetaler forsvaret godtgørelse for svie og smerte selv om forsvaret eller en ansat i forsvaret ikke er skyld i din skade. Dog må du ikke selv være skyld i uheldet. Svie og smerte er det fysiske ubehag, der er en følge af en skade. Godtgørelse herfor ydes i en kortere periode fra skaden sker og indtil din helbredstilstand er blevet stationær (hvilket vil sige det tidspunkt, hvor din helbredstilstand ikke vil blive yderligere forbedret).

Hvis du som følge af tyveri eller militære aktioner, herunder kamphandlinger mister eller beskadiger personlige ejendele udbetaler forsvaret en godtgørelse på maksimum kr. 6.000,00. Godtgørelse vil blive udbetalt på baggrund af indberetninger til tjenestestedet om tabets art og størrelse fra den person, som har lidt tabet. Eksempler på tab kan være tøj, sportstøj, sko, smykker, ure, bøger, videofilm, musikafspillere, kameraer mv. Dette gælder selvom forsvaret eller en ansat i forsvaret ikke er skyld i dit tab.

Bemærk: Har du eller dit tjenestested tegnet en rejseforsikring, skal du anmelde tab af bagage på selve rejsen til det relevante forsikringsselskab.

Mere information om reglerne:

Forsvaret har udarbejdet et mindre hæfte som beskriver reglerne nærmere.

I hæftet er der en mere udførlig beskrivelse af kriterier for opnåelse af erstatning/godtgørelser samt angivelse af beløbsstørrelser på de forskellige mulige erstatninger/godtgørelser der evt. kan opnås.

Hæftet hedder: ”Hvis du kommer til skade...” og det kan fås ved henvendelse til Socialrådgiveren ved dit tjenestested eller Det Danske Internationale Logistikcenter. Reglerne findes desuden i Forsvarskommando Bestemmelse 730-1 af 1995 samt i Kundgørelse for Forsvaret, bind 2, faneblad 2.

Hvis du kommer til skade, kan du og din familie desuden få juridisk bistand og yderligere oplysninger ved henvendelse til

Forsvarskommandoen
Forsvarets Forsikrings- og Erstatningskontor (FFEK)
Postboks 202
2950 Vedbæk

(Telefon 45 67 45 67)

Information og kontakt under udsendelsen.

I perioden under selve udsendelsen har det vist sig, at der er et stort behov for at kunne få løbende informationer fra missionsområdet. Herunder er derfor samlet de muligheder der er p.t. for at kunne få yderligere information om udsendelsen eller fra missionsområdet.

Telefonisk kontakt til missionerne:

Af hensyn til de få telefonlinier og behovet for arbejdsro i missionsområderne, kan der ikke opgives direkte telefonnumre til missionsområderne til brug for pårørende. I akutte nødstilfælde kan nedenstående telefonnumre dog anvendes og der vil så herefter blive taget kontakt til det respektive missionsområde med besked til den pågældende soldat om at han skal ringe hjem.

- Hærens Operative Kommando 99 62 49 70
- Det Danske Internationale Logistikcenter 55 35 72 00

Informationer via telefon:

Hærens Operative Kommandos Telefonavis:

Til støtte for familierne til det personel, der er udsendt til tjeneste under FN, NATO, OSCE m.v., har Hærens Operative Kommando oprettet en telefonavis. På telefonavisen, der opdateres dagligt, kan der aflyttes nyheder lavet af soldaterne selv.

Straks når forbindelsen til telefonavisen er etableret, oplyses der om priser for opkald samt om, hvilke muligheder avisen tilbyder. Telefonavisen kan kun benyttes fra en trykknop telefon og kun fra Danmark.

Telefonavisen kan kaldes på telefon:

70 10 10 71.

Information via Internettet:

Det Danske Internationale Logistikcenter:

Hjemmesiden indeholder en bred vifte af aktuelle oplysninger og billeder fra udsendte enheder samt diverse links til alle opstillende myndigheder i Danmark. I forbindelse med rotationer kan der også på denne side findes oplysninger om rotations- og flytider.

www.danilog.dk

Hærens Operative Kommando:

Hjemmesiden indeholder nyheder samt information om telefonavisen. Der er endvidere links til de officielle missionssider (SFOR/KFOR/NATO m.v.)

www.hok.dk

Herudover har de fleste udsendte enheder oprettet deres egne hjemmesider på Internettet. Der er nogen forskel på hvor ofte disse opdateres og hvor detaljerede de er men de giver i regelen et godt supplement til øvrige ”officielle” informationer fra missionsområderne.

Øvrige muligheder for information:

Kompagnicheferne for de udsendte enheder sender under udsendelserne et antal nyhedsbreve hjem til de nærmeste pårørende.

Kammeratstøtteordningen.

Kammeratstøtteordningen er en telefonlinie, der har til formål at skabe kontakt med tidligere udsendte og deres pårørende, der af den ene eller anden grund er faldet igennem det sikkerhedsnet forsvaret har spændt ud, for at fange de af soldaterne der har brug for hjælp.

**Her kan soldater og deres pårørende få en snak om deres oplevelser
– og måske et godt råd.**

Hvis du føler at du ikke har nogen at tale med, om de oplevelser, følelser og evt. problemer du har, kan du ringe anonymt til Kammeratstøttelinien.

Søger du gamle kammerater fra din tjeneste eller hvis du ønsker at tale med en, som har oplevet noget lignende, så ring til Kammeratstøttelinien.

Vi er ikke psykologer eller nogen anden form for behandlere, vi er ganske som du, nogle mennesker der har været ude i international tjeneste, så vi ved hvad du taler om.

Det er gratis at ringe, telefonerne er åbne tirsdag, torsdag, lørdag og søndag mellem kl. 19.00 – 22.00 eller efter aftale.

Vi kan træffes på telefon

80 60 80 30

Postforsendelse til og fra missionsområderne.

Herunder gives generelle oplysninger om postforsendelser, toldbestemmelser samt adresser og priser på post og pakker til og fra missionsområderne.

- For alle adresser gælder det, at forsendelser vil blive afsendt sammen med pakkeposten, hvis der er frankeret forkert eller adresseret forkert.
- **Adresserene til missionsområderne skal skrives præcist som vist i eksemplerne.**
Såfremt oplysningerne deles på flere linier vil posten (pga. maskinel aflæsning) gå forkert i postsystemet, hvilket kan medføre forsinkelser på flere dage.
- Såfremt vægten af pakker overstiger 2 KG vil pakken blive returneret fra Det Danske Internationale Logistikcenter, da større pakker af principielle grunde ikke kan medtages på den ugentlige forsyningstransport.
- Kun kompagnibetegnelserne er kendt af postsystemet. Det betyder, at hvis man i stedet for A-COY skriver "PANSERDRENGENE" eller andre øgenavne, vil posten blive forsinket, eller i værste fald blive returneret til afsenderen.
- I overensstemmelse med principperne i Lov om Post erstatter forsvaret kun op til kr. **2.500** for post, der er tabt gået eller bortkommet medens den var i forsvarets varetægt.
- Pakkepost vil fra de forskellige posthuse blive sendt til Det Danske Internationale Logistikcenter i Vordingborg, hvorfra den vil blive sendt een gang om ugen.
- Leveringstider til missionsområderne er for brevpost normalt under en uge mens der for pakkepost går ca. 10 dage. Såfremt toldvæsnet åbner pakkerne i f.m. kontrol kan der dog gå op til 3-4 uger inden disse når frem.

Postadresser og porto

Personel ved SFOR:

Til: Alt dansk personel i
NPBG/SFOR
samt US DIV i Tuzla

Grad og navn
*)/NPBG/SFOR
DOBOJ
FELTPOST 222

*) Brug en af betegnelserne herunder:

ST og STKMP
C-SQN,
D-SQN,
E-SQN,
LOGCOY,
MP-COY,
CIMIC
BALTCOY
NSE(DA)
LSG

Til: Personel i Zagreb
DANELM/HQ/SFOR

Grad og navn
HQ SFOR SC ZAGREB
DOBOJ
FELTPOST 222

Til: Personel i Sarajevo
DANELM/HQ/SFOR

Grad og navn
DANELM/HQ/SFOR
BUTMIR
FELTPOST 444

Posttakster til enheder i SFOR:

Breve:

0 - 20 g	4,00 kr.
20 - 50 g	5,50 kr.
50 - 100 g	13,00 kr.
100 - 250 g	22,00 kr.
250 - 500 g	38,00 kr.
500 - 1 kg	65,00 kr.
1 kg - 2 kg	105,00 kr.

Pakker:

0 - 1 kg	32,50 kr.
1 - 2 kg	35,00 kr.

**(Der modtages kun pakker
på maksimalt 2 kg)**

Personel ved KFOR:

Til: Personel ved den
franske brigadestab og
i KFOR HQ

Grad og navn
DANELM/DANCON/KFOR
MITROVICA
FELTPOST 555

Til: Alt personel i DANBN

Grad og navn
*) /DANBN/DANCON/KFOR
MITROVICA
FELTPOST 555

*) Brug en af betegnelserne herunder:

ST og STKMP
PNMOTINFKMP
SPJESK
MPSEK

Til: Personel ved NSE

Grad og navn
NSE/DANCON/KFOR
PETROVEC
FELTPOST 666

Til: Personel ved
HQ/KFOR (MAIN)
I Pristina

Grad og navn
DANELM/KFOR (MAIN)
PRISTINA
FELTPOST 777

Til: Personel ved
HQ/KFOR (REAR)
I Skopje

Grad og navn
DANELM/KFOR (REAR)
PETROVEC
FELTPOST 666

Posttakster til enheder i KFOR:

Som for SFOR

Personel ved operation "AMBER FOX":

Til: Personel i Spejderdelingen   Grad og navn
  SPJDEL/DANCON/AMBER FOX
  PETROVEC
  FELTPOST 666

Til: Personel i stabe: Grad og navn
  DANCON/AMBER FOX
  PETROVEC
  FELTPOST 666

Posttakster til enheder i MAKEDONIEN "AMBER FOX":   Som for SFOR.

Generelt vedrørende toldbestemmelser

Før udsendelse:

- Varer købt på udførsel i Danmark, skal medbringes personligt ved udsendelsen.
- Den pågældende er personlig ansvarlig for behandling af toldpapirer før udsendelsen.

Under udsendelse:

- Det er **IKKE** tilladt personligt at bestille varer i Danmark til udførsel.
- Eneste undtagelse hertil er bestilling gennem hovedkantinen.
- Varer bestilt i Danmark udenom hovedkantinen, vil blive afvist ved modtagelse hos Det Danske Internationale Logistikcenter.

Genindførsel af varer købt på udførsel, og som overstiger 1.350,00 DKK, behandles som flyttegods efter følgende retningslinier, der er uddrag af Toldvæsenets bestemmelser:

Betingelser for at give toldfritagelse:

1. Ejendele skal have været i den pågældendes besiddelse i mindst 6 mdr.
2. Ejendele skal benyttes til samme formål, som på det tidligere opholdssted.
3. Den pågældende skal have haft sædvanligt opholdssted i et land uden for EU i en sammenhængende periode på **MINDST** 12 mdr.
4. Fritagelsen omfatter ikke alkoholholdige drikkevarer, tobaksvarer, erhvervsmotorkøretøjer og materiel til erhvervsmæssig brug, bortset fra transportabelt (bærbart) værktøj, udstyr eller instrumenter.

Egne notater:

REDAKTION: Det Danske Internationale Logistikcenter

TRYK: Hærens Reglementsforvaltning